

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Навчально-науковий інститут «Каразінський інститут міжнародних відносин
та туристичного бізнесу»
Кафедра міжнародних економічних відносин та логістики

Кваліфікаційна робота магістра

на тему: **«МІЖНАРОДНІ МІГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ:
СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ДЛЯ
СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ»**

Виконала:

студентка 2 курсу, групи УОз-61
спеціальності «Міжнародні
економічні відносини»
освітньої програми «Міжнародні
економічні відносини»

Сільченко Є.Ю.

Керівник: д-р держ. упр., проф.
Резніков В.В.

Рецензент:

Харків – 2024 р.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Навчально-науковий інститут «Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу»

Кафедра міжнародних економічних відносин та логістики

Рівень вищої освіти другий (магістерський)

Спеціальність «Міжнародні економічні відносини»

Освітня програма «Міжнародні економічні відносини»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри міжнародних
економічних відносин та логістики

Зайцева А. С.

«____» _____ 2024 року

**ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТУ**

Сільченко Євгенії Юріївни

1. Тема роботи: «Міжнародні міграційні процеси: сучасний стан та перспективи розвитку для світової економіки»

Керівник роботи Рєзніков Валерій Володимирович, доктор з державного управління, кандидат економічних наук, професор.

Затверджені наказом по університету від «_24_» січня 2024 року № 4002-5/167

2. Строк подання студентом роботи _____

3. Перелік питань, які потрібно розробити:

- дослідити міжнародну міграцію та її види;
- описати концепцію циркулюючої міграції;

- проаналізувати методику досліджень міжнародних міграційних процесів;
- вивчити динаміку та особливості міграційних процесів у ЄС;
- окреслити сучасний стан міграційних потоків у США;
- визначити азіатські, африканські та латино-американські держави у контексті міграційних процесів світу;
- дати характеристику міграційній кризі та її особливостям;
- дослідити перспективи розвитку міграційних процесів і вплив на них сучасної геополітичної ситуації;
- сформулювати рекомендації для України.

4. План роботи

№ з/п	Назви етапів роботи
1	Теоретичні аспекти міжнародних міграційних процесів світу
2	Сучасні тенденції міграції у розвинутих країнах і країнах, що розвиваються
3	Перспективи розвитку світових міграційних процесів

5. Дата видачі завдання _____

Студент Сільченко Є. Ю.

Керівник роботи Резніков В. В.

ЗМІСТ

Вступ	5
Розділ 1. Теоретичні аспекти міжнародних міграційних процесів світу ...	9
1.1 Міжнародна міграція та її види	9
1.2 Концепція циркулюючої міграції.....	15
1.3 Методика досліджень міжнародних міграційних процесів.....	21
Висновки до першого розділу.....	24
Розділ 2. Сучасні тенденції міграції у розвинутих країнах і країнах, що розвиваються	26
2.1 Динаміка та особливості міграційних процесів у ЄС та США	26
2.2 Азіатські, африканські та латино-американські держави у контексті міграційних процесів світу.....	39
2.3 Міграційні кризи та їх особливості.....	44
Висновки до другого розділу	53
Розділ 3. Перспективи розвитку світових міграційних процесів	55
3.1 Перспективи розвитку міграційних процесів і вплив на них сучасної геополітичної ситуації	55
3.2 Рекомендації для України стосовно міграційних процесів	67
Висновки до третього розділу.....	73
Висновки	74
Список використаних джерел.....	79

ВСТУП

Актуальність обраної теми. Сучасний світ стикається зі значними міграційними викликами, які стають серйозною проблемою для багатьох країн. Проблема міграції, яка склалася на сьогодні, стала досить серйозною загрозою для світового порядку. Починаючи від проблеми біженців з близькосхідних країн до держав ЄС та закінчуючи проблемою нелегальної міграції з Південної Америки в США, це питання стало одним із найбільш актуальних у сучасному світі.

Однією з найбільш відомих та важливих міграційних проблем є потік мігрантів до Сполучених Штатів Америки. Стабільний стан економіки США, а також високий рівень життя в країні приваблюють велику кількість мігрантів, зокрема нелегальних. Це викликає побоювання серед громадян, які можуть втратити свої робочі місця через мігрантів. Але справжня причина таких міграційних потоків полягає в глибоких економічних та політичних нерівностях між країнами, що призводить до тиску на людей з низьким рівнем життя в пошуках кращого майбутнього.

Важливо відмітити, що останні десятиліття XX і початок XXI століть були досить кризовими для багатьох регіонів світу, зокрема для Близького Сходу. Військові конфлікти, політична нестабільність та економічні проблеми призвели до масових міграційних потоків до західноєвропейських держав. Це створило серйозні внутрішньополітичні та соціально-економічні проблеми для країн-реципієнтів. Так, криза біженців в Європі породила політичний розкол, відображений у зростанні популізму та націоналізму.

Україна також стала однією з країн, що постала перед критичною ситуацією міграційних процесів. Повномасштабний напад росії, у лютому 2022 року, призвів до великої втрати населення та масової вимушеної міграції. Так, за даними ООН станом на 2024 рік, внаслідок війни за кордоном залишалось 8,2 мільйона українських громадян. З них, приблизно 3 мільйони осіб перебувають у росії та білорусі, включаючи тих, хто був примусово вивезений до першої з цих країн. Особливістю хвилі

українських біженців є значна кількість неповнолітніх серед них. За розрахунками ООН та економістів, їх частка становить від 28% до 44%. У зв'язку з цим потребує вирішення питання повернення громадян України, які тікали від війни.

Така масова міграція має серйозний вплив на економіку та соціальну ситуацію не лише українського суспільства, а й країн, які приймають біженців. Незважаючи на певні зусилля з боку міжнародних організацій та держав, такі як розміщення в умовах тимчасового притулку та надання гуманітарної допомоги, навантаження на системи охорони здоров'я, освіти та соціального забезпечення залишається значним.

Таким чином, міжнародні міграційні процеси стають серйозним викликом для світової спільноти. Щоб вирішити ці проблеми, потрібно спільні зусилля та політичні дії, які враховуватимуть інтереси як мігрантів, так і країн-реципієнтів. Важливо знайти баланс між гуманітарними зобов'язаннями та внутрішніми потребами країн, які приймають мігрантів. Потрібно розвивати механізми співпраці між країнами для ефективного управління міграційними потоками, враховуючи різні аспекти, включаючи економічні, соціальні, культурні та правові. Ці всі фактори формують актуальність нашого дослідження.

Ступінь вивчення проблеми в літературі. Теоретико-методологічною основою дослідження є основні праці з теорії міграційних процесів, висвітлені у працях вітчизняних учених – суспільних географів, демографів, соціологів, економістів: О. Кхасраві, Е. Лібанової, О. Малиновської, Д. Мальчикової, К. Нємця, Л. Немець, С. Пирожков, І. Прибиткової, О. Позняка, Л. Рибаківського, У. Садової, В. Смаль, А. Супруновського та ін. Однак, в наш час актуальність міграційних процесів набула нового значення для українського суспільства. Тому важливим видається дослідження проблеми з урахуванням реалій сьогодення.

Праці багатьох закордонних дослідників сформували теоретичну базу дослідження внутрішнього переміщення населення, як складової міграційних

процесів: Е. Лі, М. Цернеа, С. Гюгенгайн, Н. Майерс, В. Петерсен, Х. Фейрчайл, Д. Массей, М. Бозоргмер, Г. Сабах, Е. Равенштейн, Дж. Беррі, Е. Кохен та ін.

Мета і задачі роботи. Метою роботи є визначення основних тенденцій у міграційних процесах світу та дослідження перспектив їх розвитку, розробка рекомендації для міграційної політики України. Поставлена мета зумовила вирішення наступних завдань:

- дослідити міжнародну міграцію та її види;
- описати концепцію циркулюючої міграції;
- проаналізувати методику досліджень міжнародних міграційних процесів;
- вивчити динаміку та особливості міграційних процесів у ЄС;
- окреслити сучасний стан міграційних потоків у США;
- визначити азіатські, африканські та латино-американські держави у контексті міграційних процесів світу;
- дати характеристику міграційній кризі та її особливостям;
- дослідити перспективи розвитку міграційних процесів і вплив на них сучасної геополітичної ситуації;
- сформулювати рекомендації для України.

Об’єктом дослідження кваліфікаційної роботи магістра є міграційні процеси світу.

Предметом дослідження є процес розвитку та вплив міграції на різні країни, а також міграційні аспекти в рамках України.

Використані методи та інформаційна база дослідження. Методологічною основою аналізу є комплексний підхід до вивчення процесу міжнародної міграції, законодавчі та нормативні акти України, ЄС, США та інших країн, положення міжнародних правових актів та конвенцій. Під час дослідження у роботі застосовувалися методи системного, економічного, джерельного, статистичного та графічного аналізу, методи порівняльного та змістовного аналізу публікацій, методи групування,

модельовання, спостереження, табличний метод, індукціїта дедукції, метод узагальнення.

При написанні дипломної роботи було використано літературу вітчизняних та зарубіжних авторів, які зробили суттєвий внесок у вивчення процесів міжнародної міграції, таких як Кхасраві, Е. Лібанової, О. Малиновської, Д. Мальчикової, М. Цернеа, С. Гюгенгайн, Н. Майерс, В. Петерсен та ін.

Апробація результатів дослідження.

Структура роботи містить 3 розділи, 8 підрозділів роботи, із загальною кількістю сторінок – 87. Кількість позицій списку використаних джерел становить 81, розміщених на 8 сторінках.

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ МІЖНАРОДНИХ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ СВІТУ

1.1 Міжнародна міграція та її види

У світі міграція населення стала звичайним явищем. Міграція має значний вплив на суспільства, економіки та культури, адже вона сприяє обміну ідеями, традиціями та ресурсами. Однак вона також може викликати виклики, такі як соціальна напруга, питання інтеграції та прав мігрантів.

Існують два основні типи міграції: внутрішня та зовнішня (міжнародна) міграція. Внутрішня міграція включає будь-яке переміщення громадян з перетином внутрішніх адміністративно-територіальних кордонів, у той час як зовнішня міграція відноситься до територіального переміщення громадян через кордон держави. Масовий характер міграції свідчить про невідповідність рівня економічного розвитку країн та наявності внутрішніх протиріч у суспільстві. Існують певні закони міграції, що описують її особливості [71]:

- міграція призводить до перерозподілу населення між територіями;
- різні території мають різні економічні характеристики, що впливає на напрями міграційних потоків;
- більшість мігрантів здійснює переїзд на короткі відстані;
- міграція зазвичай відбувається поетапно;
- кожному міграційному потоку відповідає зворотний потік до вихідного місця;
- мігранти, які здійснюють далекі переміщення, найчастіше прямують у великі промислові та торгові центри;
- жителі міст зазвичай менш рухливі, ніж жителі сільської місцевості;

- жінки частіше виявляють рухливість усередині країни, тоді як чоловіки більш схильні до далеких переміщень;
- великі міста переважно ростуть за рахунок міграції;
- обсяг міграції збільшується з розвитком промисловості, торгівлі та транспорту;
- основні чинники міграції пов'язані з економічними чинниками.

Закони міграції допомагають зрозуміти та пояснити динаміку переміщення людей, проаналізувати взаємозв'язок між міграцією та економічним розвитком та сформулювати відповідну політику в даній галузі.

Ф. Вадеан та М. Пірача представили нову теорію міграції, засновану на дослідженнях кінця XX століття та актуальних для XXI століття. У їх роботі виділяються чотири основні тенденції [80, с.470]:

- прискорення. Міграція почала долати кордони з більш масовим характером, ніж будь-коли раніше. Це пов'язано з розвитком транспортних та комунікаційних засобів, що полегшує рух людей;
- зміна напрямку домінуючої міграції. В минулому європейці активно колонізували та заселяли чужі землі. Однак після Другої світової війни ця тенденція змінилася і Європа стала одним із основних місць глобальної імміграції, приймаючи мігрантів із усього світу;
- різноманітність форм. В даний час більшість країн приймає мігрантів різних типів. Це відрізняється від минулого, коли переважали певні типи міграції, такі як трудова імміграція чи біженці;
- глобалізація. Міграція стає все більш глобальною за своїм характером і охоплює все більше країн, як джерела, так і місця призначення мігрантів. Це пов'язано з інтеграцією та взаємодією різних регіонів та країн у світовій економіці та соціальній сфері;
- фемінізація. У сучасній міграції спостерігається збільшення числа жінок-мігрантів, що робить її більш рівноправною за гендерними параметрами. Зростання числа жінок-мігрантів пов'язане із змінами на

світовому ринку праці, включаючи зростання попиту на домашній персонал і навіть явищем «наречених через інтернет»;

– зростаюча політизація міграції. Міжнародна міграція все більше впливає на внутрішню політику, двосторонні та регіональні відносини, йнавіть політику національної безпеки держав. Це викликало збільшення потоків мігрантів, що ставить перед державами нові виклики та вимагає розробки відповідних стратегій та політик.

Міжнародна міграція є складним та багатогранним явищем, що впливає на різні аспекти життя суспільства, включаючи економіку, культуру, політику та соціальну сферу. Вивчення міграційних процесів вимагає аналізу як внутрішніх чинників, так і застосування теорій міжнародної міграції, які можуть бути класифіковані на основі рис.1.1, на якому показано три основні критерії для класифікації міграції: причина, напрямки та тривалість [3;5;81].

Рис. 1.1. Основні види міграції

Джерело: складено автором на основі [3;5;81].

Вимушена міграція, також відома як примусова міграція, відбувається в результаті безпосередньої загрози для життя, безпеки або добробуту людей. У цьому випадку мігранти змушені залишати своє місце проживання у пошуках захисту та безпеки. Вимушена міграція може бути викликана такими причинами:

- війна. Люди змушені залишити свої будинки та країни через збройні конфлікти, війни, громадянські заворушення або політичну нестабільність. Вони можуть бути змушені стати біженцями або внутрішньо переміщеними особами у пошуках безпеки;
- стихійні лиха. Природні катастрофи, такі як землетруси, повені, тайфуни або посухи можуть призвести до вимушеної або екологічної міграції. Люди змушені покинути свої будинки та шукати притулок в інших місцях, де вони можуть забезпечити свою безпеку та безпеку своїй сім'ї;
- гоніння та переслідування. Люди можуть зіткнутися з гоніннями, расовою, етнічною чи релігійною дискримінацією, переслідуваннями або насильством у своїй рідній країні. Вони змушені залишити своє місце проживання, щоб забезпечити свою безпеку та зберегти своє життя [70].

Вимушена міграція представляє серйозні виклики для мігрантів та країн, що приймають ці потоки. Вона вимагає міжнародного захисту, гуманітарної допомоги та створення механізмів для забезпечення безпеки та відновлення прав мігрантів.

Добровільна міграція, як випливає з назви, відбувається за власною волею людини. Вона ухвалює рішення про переїзд на основі своїх власних бажань, цілей та можливостей. Теорія добровільної міграції передбачає наявність факторів тяжіння («pull») та відштовхування («push») та була розроблена в 1966 р. Евереттом С. Лі [58, с.66]. Дані фактори («pull» і «push») впливають на рішення людей про переїзді.

Фактори тяжіння являють собою умови та можливості, які залучають мігрантів до нових місць проживання. Ці фактори можуть бути різноманітними та включати такі аспекти:

- економічні можливості. Місця з вищими заробітними платами, кращими трудовими умовами, ширшими можливостями для професійного зростання та підприємництва зазвичай залучають мігрантів до пошуку економічного благополуччя;
- освіта та наукові дослідження. Регіони, де надаються високоякісна освіта, та можливості для наукових досліджень та академічного розвитку залучають студентів, дослідників та фахівців у цих галузях;
- соціальне та культурне середовище. Різноманітність культурних, соціальних та розважальних можливостей, включаючи доступ до культурних заходів, різних спільнот і різноманітних культурних проявів, можуть бути привабливим для мігрантів, які бажають збагатити свій досвід;
- стабільність та безпека. Регіони з низьким рівнем злочинності, стабільністю політичної та соціальної ситуації та розвиненою системою правової держави можуть залучати мігрантів, які шукають безпеку та стабільність [44].

Фактори відштовхування є умовами або ситуаціями, які стимулюють мігрантів залишити своє місце проживання. Ці фактори можуть бути такими: економічні проблеми (високе безробіття, низький рівень заробітної плати, обмежені можливості працевлаштування і т.д.), конфлікти та насильство, переслідування та дискримінація і т.д.[31;41;44].

Фактори тяжіння та відштовхування можуть взаємодіяти та змінюватись в залежності від конкретних обставин та індивідуальних мотивів мігрантів. Вивчення цих факторів дозволяє краще зрозуміти причини міграції та розробити відповідні політики та програми для управління міграційними потоками, забезпечення соціального захисту мігрантів та створення сприятливого інтеграційного середовища.

Причини міграції впливають на напрямок міграції, залежно від напрямку вона ділиться на внутрішню та зовнішню. Внутрішня міграція відноситься до переміщення людей усередині території однієї країни. Це може бути міграція

між різними регіонами, містами, сільськими та міськими областями всередині країни.

Внутрішня міграція може бути спричинена різними факторами, включаючи пошук кращих економічних можливостей, зміна місця роботи, освітні цілі, сімейні чи соціальні причини [26, с.73].

Внутрішня міграція має важливість для розуміння демографічних та економічних змін у країні. Вона може впливати на демографічну структуру населення, економічний розвиток, інфраструктуру та соціальне благополуччя різних регіонів.

Зовнішня міграція, або міжнародна міграція, відноситься до переміщення людей між різними країнами. Це означає, що люди залишають свою країну проживання і переїжджають для постійного або тимчасового проживання в іншу країну. Зовнішня міграція може бути викликана різними причинами, включаючи економічні можливості, освіта, пошуки роботи, біженство, сімейні зв'язки чи бажання досліджувати нову культуру [16, с.4].

Зовнішня міграція має глибокий вплив на країни-донори та країни-реципієнти. Вона впливає на демографічну структуру, економіку, трудовий ринок, соціальний розвиток та культурний обмін.

На основі вибору міграції з причин та напрямку, мігранти вибирають вид міграції за тривалістю на тимчасову та постійну. Тимчасова міграція передбачає переміщення людей з метою тимчасового перебування у новому регіоні чи країні. На відміну від постійної міграції, тимчасова міграція передбачає тимчасовий період перебування у новому місці, після чого мігранти повертаються на батьківщину або на звичайне місце проживання. Тимчасова міграція може мати різні причини та форми: сезонна робота, робочі контракти визначений термін, освіта та наукові дослідження, трудові мігранти та ін. [20, с.95].

Циркулююча міграція, також відома як циклічна міграція або міграція «ситуації потрібного виграшу», є виглядом тимчасової міграції, при якому люди періодично переміщаються між двома чи більше географічними

пунктами [17, с.99]. Циркулююча міграція зазвичай здійснюється в рамках угод або сезонних потреб у робочій силі.

Країни-донори зазнають економічних втрат від втрати кваліфікованих спеціалістів, у підготовку яких вкладено вітчизняний капітал, у країнах із високою міграційною мобільністю може скластися несприятлива демографічна ситуація. Однак з відпливом зменшується і частково безробіття, соціальна напруженість, також можливе повернення вже підготовленої професійно робочої сили в країну, що несе нові технології, ноу-хау тощо. Також, емігранти нерідко переказують гроші родичам у країні еміграції, збільшуючи потік валюти до неї.

У країнах-реципієнтах – підвищується якість робочої сили, яка в той же час є дешевшою, тим самим знижуючи витрати та збільшуючи конкурентоспроможність. Також емігранти не підпадають під соціальні програми, які не отримують пенсії, знижуючи навантаження державного бюджету. Однак можливі і негативні наслідки і на ринку праці, і у соціальній сфері з обох сторін – це ксенофобія, дискримінація з боку громадян, соціальна напруженість.

Аналізуючи вищесказане, можна підсумувати, що міграція – це демографічна подія, довгостроковий вплив якого позначається на соціально-економічному і культурному розвитку будь-якого регіону чи країни, яка при цьому формує ряд певних проблем, що провокує цей міграційний приплив.

1.2 Концепція циркулюючої міграції

Циркулююча міграція є формою міграції, за якої люди переміщаються між різними країнами чи регіонами на тимчасовій основі. Вони можуть працювати або навчатися в одній країні, а потім переїжджати в іншу, зберігаючи зв'язки та переміщаючись туди і назад.

О. Малиновська розглядає феномен циркулюючої або повторної міграції, аналізуючи кількість виїздів та загальну кількість років, проведених

далеко від приймаючої країни, використовуючи моделі рахункових даних та панельні дані з досвіду німецьких заробітчан. Так, дослідниця вказує, що понад 60% мігрантів у вибірці з країн-заробітчан, які проживають у Німеччині, є повторними або циркулярними мігрантами, що спростовує міф про те, що більшість мігрантів є постійними переселенцями [18, с.70].

Циркулююча міграція – це складне явище, яке важко виміряти через те, що воно є серією з декількох подій, що відбуваються протягом певного періоду. Проте звіт «Визначення та вимірювання циркулярної міграції» дає цінну інформацію про те, як циркулююча міграція вимірюється в різних країнах, надаючи конкретні приклади, які допоможуть їм зрозуміти, як ці концепції застосовуються практично [19, с.33].

Одним із прикладів є Швеція, де циркулююча міграція була оптимізована шляхом використання комбінації джерел даних, таких як реєстрація населення, податкові записи та опитування. Було запропоновано визначення циркулюючої міграції, засноване на трьох моментах: мігрант повинен переїжджати зі Швеції до іншої країни не менше двічі протягом п'яти років; тривалість кожного перебування повинне складати не менше трьох місяців; мігрант повинен мати певну форму доходу під час кожного перебування.

Іншим прикладом є Італія, де циркулююча міграція вимірювалася з використанням даних Національного інституту соціального забезпечення (INPS). Італійське визначення циркулюючої міграції включає два критерії:

- мігрант повинен переміщатися між Італією та іншою країною не менше двох разів протягом дворічного періоду;
- тривалість кожного перебування повинно становити не менше 30 днів [66].

Ці приклади ілюструють, як різні країни підходять до виміру циркулюючої міграції, виходячи зі своїх унікальних умов та наявних джерел даних. Хоча не існує універсального підходу до виміру циркулюючої

міграції, ці приклади дають цінне уявлення про те, як це може бути зроблено практично.

Ф.П. Вадеана та М. Пірача досліджують фактори, що впливають на рішення мігрантів вибрати між циркулюючою міграцією та постійною міграцією. Автори використовують дані албанського дослідження домогосподарств для аналізу соціально-економічних характеристик повторних мігрантів та зворотних мігрантів, а також того, що визначає кожен з цих відмінних форм тимчасової міграції. Автори використовують економетричну специфікацію для оцінки впливу освіти, статі, віку, географічного положення та причин першої міграційної поїздки на вибір форми міграції [80, с.490].

Їх дослідження показало, що освіта, стать, вік, географічне положення та причини першої міграційної поїздки, суттєво впливають на вибір форми міграції. Зокрема, вищий рівень освіти пов'язаний з більшою імовірністю вибору кругової міграції замість постійного повернення. Жінки частіше вибирають постійне повернення, ніж чоловіки. Молоді мігранти частіше вибирають циркулюючу міграцію, ніж літні. Мігранти із сільської місцевості частіше обирають постійну міграцію, ніж мігранти з міської території. Зрештою, ті, хто мігрував з причин, пов'язаних з роботою, частіше обирають кругову міграцію, ніж ті, хто мігрував за сімейними обставинами [80, с.491].

Автори З. Бабар та Е. Гарднер досліджують концепцію циркулюючої міграції та її вплив на права людини, політичні та цивільні права у країнах Перської затоки. Автори оцінюють застосування концепції циркулюючої міграції до шести країн-членів Ради співробітництва країн Перської затоки: Кувейт, Саудівська Аравія, Бахрейн, Катар, Об'єднані Арабські Емірати та Оман. У статті наголошується, що дана етнографічна робота серед некваліфікованих трудових мігрантів змушує розглядати цю транснаціональну міграційну систему як індустрію, що прагне прибутку, – індустрію, у якій праця є товаром [47, с.51].

У статті Р. Скеддон, досліджується стійкість моделі циркулюючої міграції з Бангладеш до країн Перської затоки. Автор досліджує процеси фінансування міжнародної трудової міграції та пов'язані з нею зворотні потоки ресурсів, під якими розуміється відтік ресурсів з домогосподарств мігрантів, що триває після первісної події міграції [71, с.50].

Автор використовував ретроспективне опитування для збору даних від домогосподарств, що могло вплинути на упередженість спогадів. Він також використовував статистичний аналіз для вивчення взаємозв'язку між такими змінними, як борг, грошові перекази та дохід домогосподарства. Дослідження показало, що хоча циркулярна міграція може забезпечити економічну вигоду для домогосподарств мігрантів, вона також може призвести до накопичення боргів та відтоку ресурсів [71, с.59].

У дослідницькій статті «Circular migration patterns and determinants in Nairobi slum settlements», автори використали дані Системи міської охорони здоров'я та демографічного спостереження Найробі, для аналізу демографічних характеристик мігрантів, причин їх переїзду та місць призначення. Вони також вивчили роль соціальних мереж, економічних можливостей та житлових умов у формуванні моделей міграції. Дослідження показало, що циркулярна міграція – поширене явище серед мешканців нетрів у Найробі: четверть всього населення нетрів і третина людей віком від 15 до 30 років щорічно оновлюються. Більшість мешканців нетрів є короткостроковими мігрантами, які проводять у середньому менше трьох років у цьому районі. Автори припускають, що така картина обумовлена економічними можливостями, соціальними мережами та житловими умовами [49, с.549].

Варто відмітити, що дослідження має деякі обмеження, пов'язані з використанням в аналізі інваріантних за часом пояснюючих змінних, що обмежує можливість причинного пояснення. Однак воно дає цінне уявлення про динаміку циркулярної міграції у міських нетрях та наголошує на необхідності політики, спрямованої на покращення житлових умов,

економічних можливостей та соціальних мереж для покращення умов життя мігрантів.

Таким чином, автори, які вивчають циркулюючу міграцію, в основному вивчають причини мігрантів у поверненні та подальшій циркуляції, але головна ідея циркулюючої міграції полягає в тому, що циркулююча міграція є «ситуацією потрійного виграшу». В даному випадку мігранти задовольняють власні потреби, використовуючи міграцію як засіб досягнення своїх цілей, але у виграші виявляються як країни результату, так і країни прийому міжнародних мігрантів. Це пов'язано з такими аспектами, як транскордонні переклади, міжнародна торгівля, міжнародні інвестиції, що виникають завдяки збереженню зв'язків між мігрантами та двома країнами – країною-відправником та країною-одержувачем, адже мігранти можуть підтримувати соціальні, економічні та культурні зв'язки з рідною країною, включаючи регулярні перекази грошових коштів та відправлення товарів до країни-відправника.

Існують країни, які активно просувають і регулюють циркулюючу міграцію шляхом створення трудової міграції. Наприклад, країни Євросоюзу (ЄС) мають систему вільного переміщення трудових ресурсів між членами ЄС. Це означає, що громадяни будь-якої країни-члена можуть вільно переміщатися в будь-яку іншу країну-член ЄС для роботи чи навчання. В результаті багато європейських країни мають багаторічних робітників-мігрантів з інших країн-членів ЄС [55, с.194].

Також багато країн шляхом трудової міграції з інших країн намагаються підібрати кадри і перетворити тимчасову міграцію на постійну, за допомогою своїх державних програм. Так, у Канаді є канадська програма з міграції на основі трудових місць, яка дозволяє іноземним працівникам отримати постійне резидентство у Канаді через програми «Express Entry» та «Provincial Nominee Program» (PNP) [62, с.84].

У США програми робочих віз, такі як «H-1B», дозволяють іноземним працівникам отримувати тимчасові робочі візи в США для роботи в спеціалізованих професій [58, с.70].

Різні країни використовують трудову міграцію для зміцнення своєї економіки та створення більш різноманітних та багатонаціональних співтовариств. Вони пропонують високий рівень життя, доступність до якісної медичної допомоги та освіти, розвинену інфраструктуру, а також можливості для кар'єрного та особистісного зростання. Крім того, ці країни часто потребують кваліфікованих працівників у різних сферах, включаючи ІТ, інженерію, науку, медицину та інші професії.

У Канаді також існує програма міжнародної мобільності, яка дозволяє іноземним працівникам приїжджати до країни на певний термін для зайняття певної роботи. Для того, щоб стати учасником програми, необхідно отримати дозвіл на роботу, який видається на період від кількох місяців до двох років. Ця програма дозволяє працівникам отримати досвід роботи в Канаді і повернутися назад до своєї країни.

У Канаді також існує система мовних курсів, яка допомагає іноземним працівникам покращити свої мовні навички та швидше інтегруватися у місцеву спільноту [62, с.85].

Ще однією країною, у якій успішно функціонує система циркулюючої міграції є Німеччина. У цій країні існує програма, яка дозволяє іноземним працівникам отримати візу на строк до 6 місяців із можливістю продовження до 18 місяців. У рамках цієї програми працівники мають можливість зайнятися певною роботою та отримати досвід, який можна використовувати у майбутньому [57, с.490].

Отже як можна побачити, що циркулююча міграція досить розповсюджена у багатьох розвинутих країнах світу, однак такий вид міграції також має деякі проблеми, такі як низькі заробітні плати, небезпечні умови праці, порушення прав працівників, а також соціальні проблеми, такі як дискримінація та ксенофобія.

1.3 Методика досліджень міжнародних міграційних процесів

Методика дослідження міжнародних міграційних процесів в сучасному світі є надзвичайно важливою, оскільки міграція є актуальною проблемою, що впливає на економіку, культуру, політику та соціальний ландшафт багатьох країн. Ця методика включає в себе різні підходи та інструменти, спрямовані на аналіз, розуміння та прогнозування міграційних процесів.

Методологія вивчення міграції – сукупність теоретичних та практичних підходів (методів), що дозволяють описати міграційну ситуацію та склад мігрантів, виявити причинно-наслідкові зв'язки в міграційних процесах та оцінити перспективи (можливості) їх розвитку [28, с.70].

Як правило, у вивченні міграції переважають кількісні методи їх абсолютними та відносними показниками. Абсолютні показники представлені статистикою міграційних потоків (контингентів), отриманою з переписів населення, різноманітних досліджень та адміністративних джерел. Дані про такі потоки відображають кількість переїздів протягом деякого тимчасового інтервалу (найчастіше року) або кількості мігрантів, які ці переїзди здійснили. Різниця між потоками прибулих і вибувших довгострокових мігрантів (чиста міграція) – один із базових показників, що застосовуються при вивченні міграції та розрахунку балансу населення [21, с.117].

Контингент мігрантів визначається як чисельність осіб, які проживають на території в заданий час і прямо чи опосередковано мають досвід міграції, що встановлюється за одним із наступних критеріїв: місцем народження (в іншому регіоні чи іншій країні), громадянства, походження від батьків мігрантів, належності до відмінних від корінного населення етнічних чи расових груп [5, с.40].

Відносні показники (коефіцієнти) міграції використовуються для вимірювання інтенсивності процесів (наприклад, прибуття або вибуття) або

для оцінки відмінностей у міграційній рухливості окремих груп населення [21, с.120].

У вивченні міграції також широко застосовуються методи дескриптивної статистики – опис структури міграційних потоків або контингентів з країн або регіонів походження або призначення, статі, віку, причин переїзду, сімейного статусу, освіти, професійних та інших характеристик [37, с.88]. Широко використовуються відомості з областей (сфер), на які міграція впливає або від яких залежать її обсяги та інші характеристики. Так, трудова міграція може бути вивчена тільки в контексті відомостей про міжнародні або регіональні ринки праці, відмінностях у рівнях заробітної плати, обсягах грошових переказів у країни походження мігрантів, а репродуктивна поведінка мігрантів – на основі записів актів цивільного стану або проведення спеціальних вибіркового обстежень.

Оскільки міграція значною мірою залежить від політичного та нормативно-правового контексту, то при її вивченні велике значення має профільна інформація. Важливим методом вивчення міграції є моделі, що дозволяють аналізувати та передбачати показники міграції за допомогою математичного опису їх залежностей від різних факторів та параметрів останніх [37, с.89].

В останні роки у вивченні міграції увага приділяється також методам якісної соціології, за допомогою яких виконується аналіз процесу прийняття рішень про міграцію, досліджуються питання інтеграції мігрантів, між етнічних взаємин у приймаючому суспільстві та широке коло причинно-наслідкових зв'язків у міграційних процесах.

Таким чином, система показників міграції має структуру, що складається з абсолютних та відносних показників, характеристик структури, коефіцієнтів інтенсивності, хронологічних показників. На їх основі робляться прогнози, будуються математико-статистичні моделі, оцінюється обсяг, інтенсивність, ефективність, напрямки міграційних потоків.

Основними абсолютними показниками міграції є:

- чисельність прибулих (I);
- чисельність вибулих (E);
- міграційний оборот (GMR) (валова міграція);
- сальдо міграції ($S = I - E$) (механічний приріст або чиста міграція) [21;37].

Ці показники визначаються за кожною адміністративно-територіальною одиницею та по країні в цілому за місяць, квартал, півріччя, за рік загалом чи загальним підсумком за кілька років. Абсолютні показники міграції розглядаються в динаміці, обчислюються показники абсолютного приросту та темпів зростання за окремо взяті роки, за період, середньорічні показники [21;37].

Особливу групу показників складають характеристики структури міграційних потоків. Вони характеризують частку осіб певного віку, соціальної належності, національності та ін. у загальній чисельності мігрантів.

Особливо важливим є показник частки молоді серед мігрантів – він визначає вплив міграції на якість демографічного потенціалу території вибуття та території прибуття. Інтенсивність міграції вимірюється коефіцієнтами міграції, обчислювані у розрахунку 1000 чол. середньорічного населення за рік за наступними формулами:

1. Коефіцієнт прибуття (K_{Π}):

$$K_{\Pi} = \frac{I}{P} * 1000 , \quad (1.1)$$

2. Коефіцієнт вибуття ($K_{В}$):

$$K_{В} = \frac{E}{P} * 1000 , \quad (1.2)$$

3. Коефіцієнт мігр. обороту ($K_{Мо}$):

$$K_{Мо} = \frac{I+E}{P} * 1000 , \quad (1.3)$$

4. Коефіцієнт механічного приросту/ сальдо міграції ($K_{МП}$):

$$K_{МП} = \frac{I-E}{P} * 1000 , \quad (1.4)$$

5. Коефіцієнт ефективності міграції (K_e) – відношення міграційного приросту до обсягу міграції:

$$K_e = \frac{1-E}{1+E} * 1000 = \frac{\text{сальдо міграції}}{\text{валова міграція}} * 1000, \quad (1.5)$$

де:

I – чисельність прибулих за період (immigrants);

E – чисельність вибулих за період (emigrants);

P – загальна чисельність населення;

$I-E$ (SM) – сальдо міграції;

$I+E$ (Mo) – міграційний оборот [21, с.119].

Наведені характеристики міграції становлять загальноприйняту стандартну систему показників, що використовується у державній статистиці з метою аналізу міграційних процесів. Ці показники застосовуються також при виконанні ряду спеціальних розрахунків, при моделюванні та демографічному прогнозуванні.

Висновки до першого розділу

Перший розділ був присвячений теоретичним аспектам міжнародних міграційних процесів світу. У ході дослідження ми встановили, що міграція є демографічним явищем, яке має тривалий вплив на соціально-економічний та культурний розвиток будь-якого регіону чи країни. Вона також створює низку специфічних проблем, які спричиняє приплив мігрантів.

Основними видами міграції є внутрішня та міжнародна. Внутрішня міграція відбувається в межах однієї країни, коли люди переселяються з одного регіону в інший. Міжнародна міграція передбачає переміщення людей між різними країнами, включаючи еміграцію та імміграцію. Ключовими критеріями для класифікації міграції виступають причина (міграція вимушена чи добровільна), напрямки (внутрішня чи зовнішня) та тривалість (постійна, тимчасова чи циркулююча).

Також у теоретичному розділі була розглянута методика досліджень міжнародних міграційних процесів та виокремлена система показників міграції, яка складається з абсолютних та відносних показників,

характеристик структури, коефіцієнтів інтенсивності та хронологічних показників. До абсолютних показників належать загальна чисельність мігрантів та чисельність у певному напрямку (наприклад, імміграція чи еміграція), тоді як відносні показники, як-от коефіцієнт міграції на 1000 осіб, дозволяють оцінити міграційні процеси у співвідношенні до загальної чисельності населення. Структурні характеристики включають розподіл мігрантів за віком, статтю, рівнем освіти та країною походження, що допомагає зрозуміти склад міграційних потоків. Коефіцієнти інтенсивності, такі як темпи приросту чи скорочення, відображають динаміку міграційних процесів, а хронологічні показники дозволяють простежити зміни в міграційних потоках у часі.

РОЗДІЛ 2 СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ МІГРАЦІЇ У РОЗВИНУТИХ КРАЇНАХ І КРАЇНАХ, ЩО РОЗВИВАЮТЬСЯ

2.1 Динаміка та особливості міграційних процесів у ЄС та США

Сучасна міграційна наука виділяє досить чітку градацію всіх країн за типами формування міграційного приросту населення. До першої групи можна віднести так звані держави «класичної імміграції», а саме: США, Канада, Австралія, Нова Зеландія. Наведені держави на сьогодні етнічно різноманітні і сформувалися за умови єдності всіх членів суспільства незалежно від того, звідки вони мігрували [2, с.256].

До іншої групи можна віднести держави, що виникли з колоніальних держав, у тому числі Великобританію, Францію, Бельгію, Нідерланди, Німеччину та ін.[1, с.5].

Особливістю формування міграційного приросту в таких державах є міграційні процеси, спрямовані з бідних окраїн у багату метрополію. Враховуючи, що основною передумовою, що спонукає населення до міграції є політичні та військові конфлікти, а також економічна нерівність, саме цей фактор «благополучної Європи» став каталізатором масової міграції до європейських держав з колишніх соціалістичних країн Східної Європи, а також Туреччини та близькосхідних держав.

Особливий вплив на спрямовані в Європу міграційні потоки та пов'язані з цим політичні процеси розв'язані при активному зовнішньому втручанні громадянські війни в Іраку, Сирії, Лівії та Ємені, революції в Тунісі та Єгипті, конфлікт у Афганістані та напад росії на Україну. У зв'язку з цим сформований у Європі міграційний феномен вимагає докладнішого розгляду.

Варто відмітити, що масово вихідці з країн Північної Африки та Турецької Республіки стали приїжджати до Європи ще у 60-х р. XX століття, коли потреба у робочих руках і натомість демографічна криза після Другої світової війни була колосальною[32, с.334].

Мігранти, що прибували, формували діаспору і місця компактного проживання у великих містах, навколо них виникла відповідна інфраструктура, місцеві жителі поступово переїжджали у спокійніші або престижні місця, внаслідок чого зв'язок між мігрантами та суспільством-реципієнтом, розривався, і мігранти замикалися в рамках діаспоральних мереж, національних та релігійних традицій.

Вже у наступні десятиліття європейські країни зіткнулися з двома важливими демографічними тенденціями-старінням населення та скороченням його загальної чисельності. Залучення мігрантів було виходом із ситуації. На сьогодні, у Європі цілі галузі промисловості, особливо трудомісткі, залежать від іноземної робочої сили. Мігранти працюють у менш престижних сферах місцевого населення – шкідливому, важкому виробництві, прибирання і т.д. Також міграція сприяє зниженню заробітної плати у цих секторах [2].

Отже, міграція має велике економічне значення для Європи. Цей процес викликає як позитивні, і негативні наслідки для європейських країн [1;55;70].

Позитивні:

- покращення демографічної ситуації;
- вирішення проблеми нестачі робочої сили в окремих галузях та регіонах та компенсація природної нестачі населення;
- зниження вартості робочої сили.

Негативні:

- погіршення ситуації на внутрішньому ринку праці;
- збільшення витрат на утримання безробітних іноземців та членів їх сімей;
- відтік коштів унаслідок не виплати податків та грошових переказів на батьківщину;
- порушення традицій;
- посилення міжнародних та міжконфесійних конфліктів, расизму та ксенофобії.

У 2022 році в країнах-членах Європейського Союзу (ЄС) було видано майже 3,7 мільйона нових видів на проживання порівняно з 2,9 мільйонами у 2021 році та 3 мільйонами у 2019 році. Також, за даними Євростату, в регіоні близько 4 мільйонів українців оформили статус тимчасового захисту [29;30;69].

Загалом у ЄС проживає 23,8 мільйона мігрантів, які не є громадянами держав-членів союзу, що становить 5,3% від загальної кількості мешканців блоку. 75% цих людей проживають у Німеччині, Іспанії, Франції та Італії. Якщо додати громадян ЄС, які самі мігрують між різними країнами, частка експатів, які мешкають у Європі, зростає до 12,5%. Найбільший відсоток негромадян серед чисельності населення Люксембурзі (47,1%). Приблизно 40% мігрантів, які оформили посвідку на проживання цього року, мали родинні зв'язки з резидентом певної держави. У чотирьох країнах ЄС – Хорватії, Греції, Литві та Румунії еміграція вища за імміграцію. За межі ЄС у 2022 році виїхало 1,12 мільйонів європейців[29;30;69].

За даними Європейської комісії, без зовнішніх міграційних потоків населення ЄС суттєво знизилося, оскільки у регіоні кількість смертей перевищує кількість народження. За рахунок мігрантів до ЄС значно скорочується дефіцит робочої сили. Так, у 2022 року 9,93 мільйона мігрантів працювали в межах країн блоку, тобто 5,1% робочої сили. Більшість із них були залучені до наступних секторів (рис. 2.1)

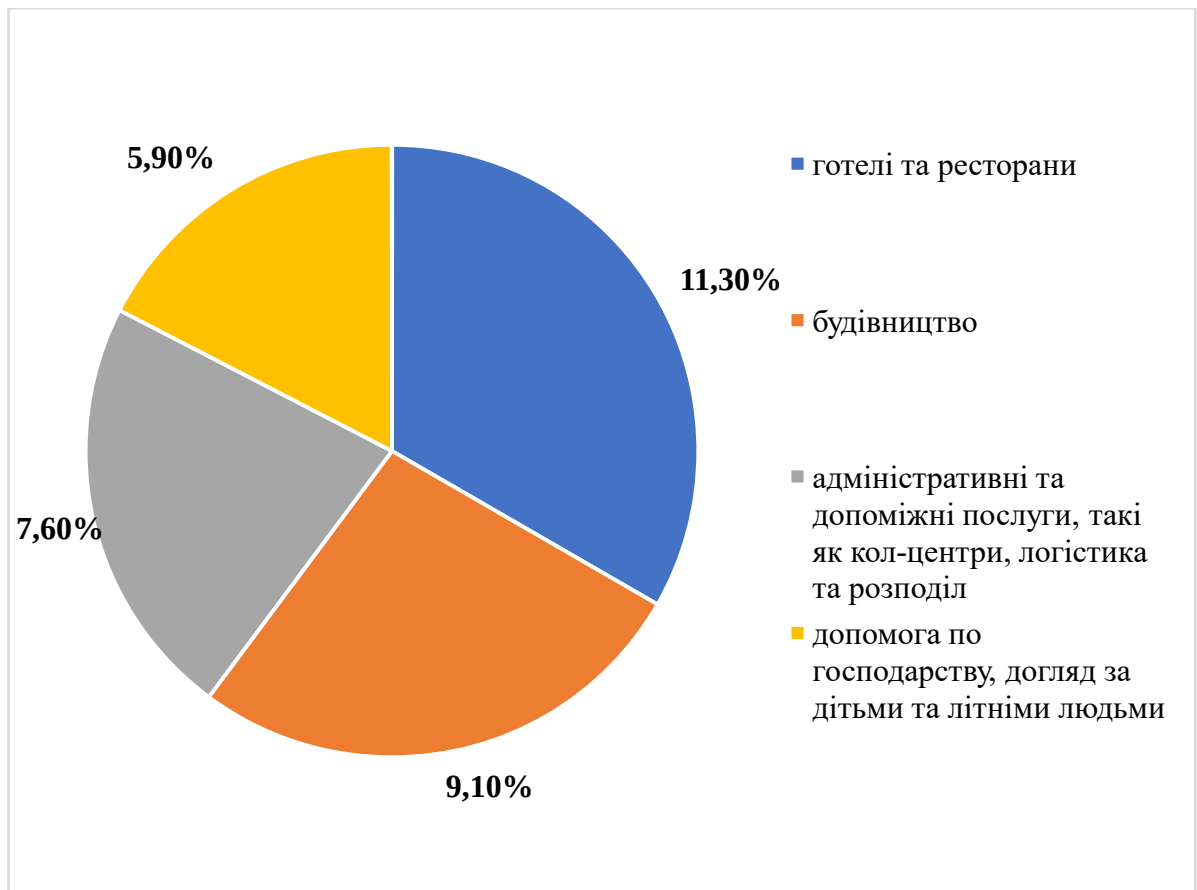

Рис. 2.1 Сектори ринку праці, до яких залучені мігранти у країнах ЄС за 2022 р.

Джерело: складено автором на основі [29;30;69].

В результаті глобальної міграційної тенденції, у 2023 році відбувся колосальне зростання числа мігрантів, яке досягло 114 мільйонів осіб, викликаний ескалацією збройних конфліктів та посиленням геополітичної напруги. Відповідно до звіту Агентства Європейського Союзу з питань притулку, кількість заяв про надання притулку в ЄС зросла на 21,2%, що вказує на один мільйон заяв на кінець року – найвищий показник із 2016 року [30].

Також наголошується, що на найбільші групи заявників 2022 року припала найбільша кількість заявок у 2023 році. До таких країн належать: Україна, Сирія, Афганістан, Венесуела, Туреччина, Колумбія, Пакистан та Бангладеш. Проте цифри для відповідних національностей показали різні тенденції. Сирія залишається найбільшою країною походження запитів притулку до ЄС (рис. 2.2).

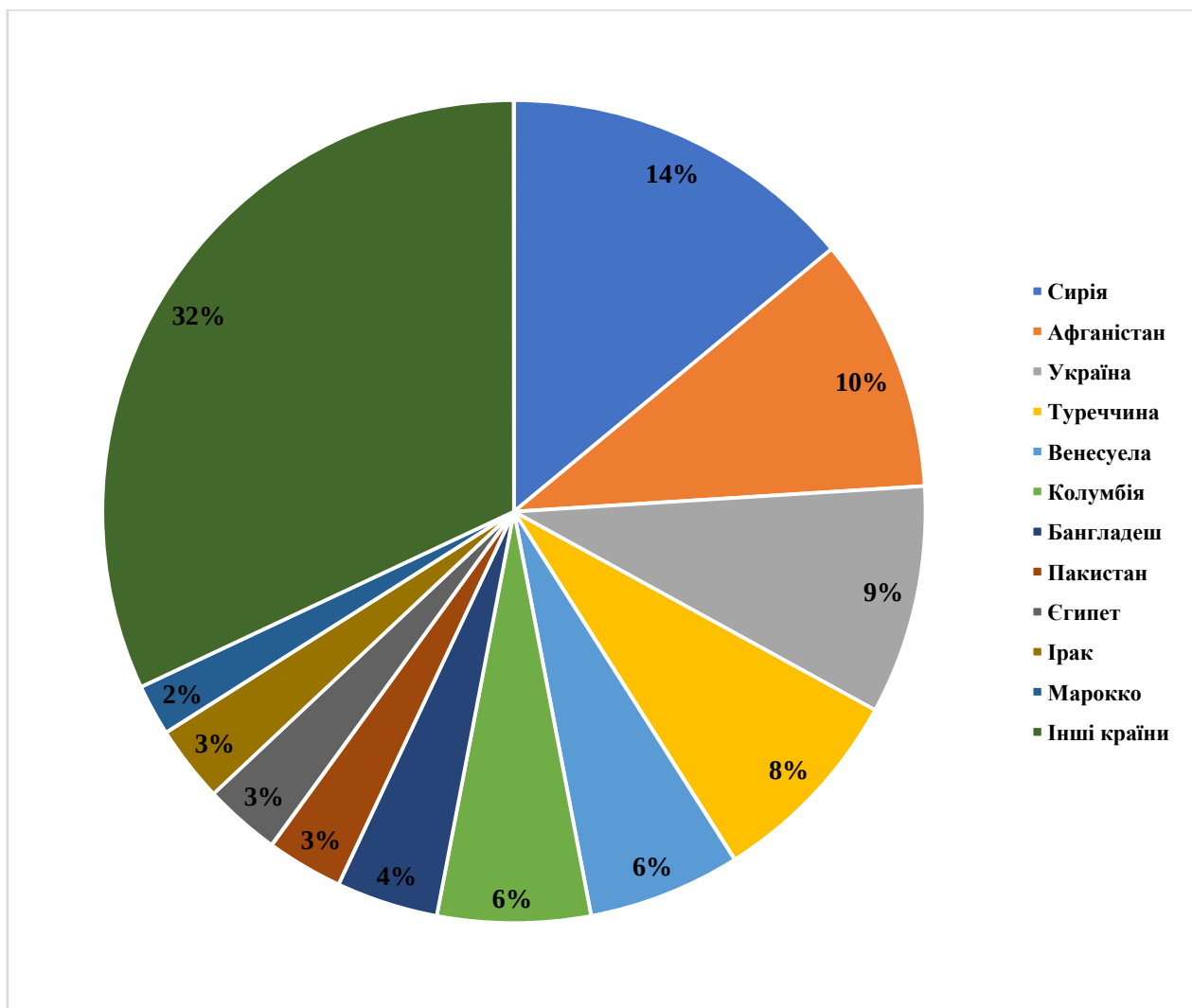

Рис. 2.2 Основні країни походження запитів притулку в ЄС за 2023 р.

[29]

Найбільше запитів надходить із Сирії (14%), Афганістану (10%), України (9%), Туреччини (8%) та Венесуели (6%). Інші країни, зокрема Колумбія, Ірак, Марокко, Єгипет, Пакистан та Бангладеш, мають менші частки [29].

За даними Євростату, у попередні роки заяви про надання притулку були зосереджені в основному в державах-членах ЄС, при цьому 93,4% всіх заяв було подано до 10 держав ЄС: Німеччина, Франція, Іспанія, Італія, Австрія, Греція, Нідерланди, Бельгія, Болгарія та Швеція. Як і раніше, ці заяви розподілені непропорційно між державами-членами ЄС, які були або першими країнами в'їзду маршрутів Західних Балкан та Центрального

Середземномор'я, або передбачуваними кінцевими пунктами призначення прохачів притулку до ЄС.

Також у Німеччині спостерігалось ще одне значне зростання кількості заявок (зростання на 55,6%). На цьому фоні в ЄС дедалі частіше виникають дебати на тему міграційної політики. Оскільки масові потоки мігрантів в даний час мають все більш негативний вплив як на соціальну сферу, так і на економічну [69].

Військова підтримка, яку країни-члени ЄС надають Україні у поєднанні зі збільшенням припливу мігрантів та необхідністю виділення бюджету на соціальну допомогу – все це надає не найкращі результати економіки цих країн. Так, наприклад, за рішенням уряду ФРН біженцям з України було надано не статус біженця, а статус одержувачів Bürgergeld, який передбачає вищі виплати і більш широкі права [77].

Якщо підсумувати різні існуючі в Німеччині пільги, то їх одержувачами є близько 1,3 млн. українців, потім йдуть сирійці та вихідці з інших арабських країн. Все це також викликає неоднозначні настрої у суспільстві.

Інакше виглядає ситуація у Франції. Там вжили заходів для регулювання міграційних потоків. Новий закон запровадив жорсткий контроль за процесом прийому іммігрантів та значно обмежив надані іммігрантам соціальні пільги. Відповідно до закону, парламент встановив на три роки вперед квоти на прийом іммігрантів. Також він посилив правила отримання посвідки на проживання для них. За словами глави держави, закон убезпечить французів від нових хвиль імміграції [77].

Нелегальні мігранти становлять численний та практично неконтрольований сегмент світового ринку праці. Вони за даними Міжнародної організації праці становлять близько третини всіх міжнародних мігрантів. Здебільшого вони сконцентровані у малому бізнесі, тінізація якого зростає у всіх країнах. За даними Єврокомісії, цей сектор складає від 8 до 30% ВВП у деяких країнах Європи та 20% у Європі в цілому. Крім Східної

Європи, країнами з найбільшим неформальним сектором є Греція, Італія, Іспанія та Бельгія [29].

Розглянувши динаміку міграційних процесів в ЄС, окреслимо основні риси міграційної політики ЄС на прикладі німецької моделі (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Основні характеристики німецької моделі міграційної політики

Міграційні програми	Термін	Основні спеціальності	Визнання освіти	Інші вимоги
1. Міграція кваліфікованих кадрів	На період контракту, може бути продовжений	Певних спеціальностей немає, участь необхідна	Необхідне для окремих спеціальностей	Знання мови, медична страховка, наявність пропозиції роботи
2. Програма «Голуба віза»	Діє на період контракту, може бути продовжений	Висококваліфіковані спеціальності	Необхідне для окремих спеціальностей	Зарплата не менше 58 400 євро на рік, знання мови, медична страховка, наявність пропозиції роботи
3. Програма «Пошук роботи»	До 6 місяців	Аналогічно програмі кваліфікованих кадрів I	Необхідне визнання	Знання мови, медична страховка, наявність засобів для проживання
4. Програма «Професійна підготовка»	6 місяців	Аналогічно програмі кваліфікованих кадрів	Необхідне визнання	Знання мови, медична страховка, наявність засобів для проживання, наявність договору на професійну підготовку
5. Програма «Здійснення підприємницької діяльності»	До 3 років (з можливістю продовження)	Економічна діяльність	Необхідне визнання	Знання мови, медична страховка, наявність засобів для проживання, бізнес план
6. Програма «Отримання освіти (студентська віза)»	На 3 місяці, потім продовжується		Необхідне визнання	Знання мови, медична страховка, наявність засобів для проживання, вік до 25 років, наявність освіти, зарахування до ВНЗ
7. Програма «Возз'єднання сім'ї»	-	-	-	Знання мови, підтвердження наявності житлової площі, наявність засобів для проживання
9. Програма «Адаптація мігрантів»	-	-	-	Мовні курси, інтеграційні курси з вивчення особливостей життя в Німеччині (платні), матеріальна допомога тільки для категорії біженців

Так, законодавчу систему міграційної політики Німеччини було закладено у 2005 р., обумовлену великомасштабною реформою імміграційної інтеграційної політики, у рамках якої було сформовано два напрямки (2007 та 2012 р. відповідно) інтеграційної політики [29;30], а основними цілями визначено вдосконалення системи індивідуальної підтримки молодих мігрантів, визнання іноземних дипломів, а також збільшення частки мігрантів на державній службі.

Отже, аналізуючи сучасні міграційні процеси в ЄС, можна відзначити, що головними факторами, які сприяють масовій міграції, є політичні та військові конфлікти, а також економічна нерівність. Зокрема, зростання кількості заяв про надання притулку в ЄС у 2023 році зумовлено ескалацією збройних конфліктів та посиленням геополітичної напруги, зокрема в таких країнах, як Україна, Сирія, Афганістан та інші. Ці процеси мають як позитивні, так і негативні наслідки для країн ЄС. Позитивними аспектами є покращення демографічної ситуації та вирішення проблеми нестачі робочої сили, особливо у трудомістких галузях. Негативними наслідками є погіршення ситуації на внутрішньому ринку праці, збільшення витрат на соціальну підтримку мігрантів та підвищення напруги у суспільстві.

Сполучені Штати Америки залишаються єдиною високорозвиненою країною світу, в якій населення продовжує зростати, причому досить високими темпами: на 2 млн. осіб на рік за рахунок природного приросту, й на 1 млн. осіб внаслідок імміграції [46]. Засновані як переселенська колонія, США залучали іммігрантів з усього світу як простір політичної свободи та широких економічних можливостей.

Спочатку свобода імміграції переважно означала свободу європейської протестантської імміграції. Але тоді неодноразово звучали вимоги обмежити в'їзд окремих етнічних чи релігійних груп. Ця багато в чому парадоксальна ситуація виникла попри те, що американці є нацією іммігрантів.

Сучасний стан міграційних потоків у США залишається складним і динамічним. Великий наплив мігрантів спостерігався протягом 2022 року,

особливо на сухопутному кордоні між Панамою та Колумбією, де кількість нелегальних в'їздів зросла на 86% і склала 248 284 особи. На південно-західному кордоні США зафіксовано збільшення кількості зустрічей з мігрантами на 27%, до 2 577 669 осіб порівняно з 2021 роком. У цьому році, вперше серед основних національностей з'явилися південноамериканці [29;46].

Ці міграційні потоки значною мірою обумовлені наслідками пандемії COVID-19 та її негативним економічним впливом, що змусило багатьох мігрантів здійснювати небезпечні подорожі. Додатковими чинниками є зміни у політиці, продовольча небезпека, політична нестабільність та насильство в країнах походження, а також екологічні проблеми. Контрабандисти використовують цю ситуацію та експлуатують мігрантів у русі.

Крім нелегальної міграції, регіон також зазнав збільшення легальних міграційних потоків між деякими країнами. Наприклад, з 2021 по 2022 рік кількість віз H2-B, наданих мігрантам для некваліфікованої праці, зросла на 21,8%. Загальна кількість зросла з 87 047 віз H2-B наприкінці 2021 року до 106 016 на кінець 2022 року. У січні та лютому 2023 року 18 000 громадян Венесуели та 12 000 громадян Еквадору в'їхали до Панами легально, переважно через повітряні пункти в'їзду [29;46].

На початку 2023 року ця тенденція зберігалася на більшості кордонів, крім США. Венесуельці відіграють провідну роль у великих міграційних потоках у Америках, що спричинено складною ситуацією в їхній країні походження та країнах транзиту. Інші значущі національності в цих великих міграційних потоках протягом 2022 року та на початку 2023 року включають гаїтян, кубинців, нікарагуанців та еквадорців, які прямують до Північної Америки.

Станом на січень 2023 року 20% зареєстрованих резиденцій у Бразилії належали громадянам Боліваріанської Республіки Венесуела. В Уругваї найбільший міграційний баланс за останні п'ять років зафіксований у 2022 році, значна частка якого складається з венесуельців. Парагвай та

Багатонаціональна Держава Болівія виявилися транзитними країнами до Південного конуса, особливо до Чилі. В Уругваї, Перу та Колумбії кількість в'їздів перевищує кількість виїздів, що може свідчити про більшу тенденцію до тривалого перебування в цих країнах [29;46].

У країнах Центральної Америки кількість нелегальних в'їздів значно зросла протягом 2022 року, як у Панамі, так і в Гондурасі зафіксовано рекордні показники мігрантів на їхніх прикордонних пунктах. У 2023 році панамські власті повідомили, що з січня по 26 березня 78 585 мігрантів нелегально перетнули Панаму з Колумбії до США, з яких 25 666 є венесуельцями, 21 804 – гаїтянами та 13 842 – еквадорцями [29;46].

Однією з найбільш значущих подій, які вплинули на міграційні рухи в цих країнах, стало відкриття Програми гуманітарної регуляризації у США, яка спочатку була спрямована на громадян Венесуели, але згодом розширена на кубинців, гаїтян та нікарагуанців. Ініціатива передбачала обробку принаймні 30 000 дозволів на поїздки на місяць. У лютому цього року 22 755 кубинців, гаїтян, нікарагуанців і венесуельців (включно з членами їхніх сімей, якщо це стосувалося) отримали дозвіл на в'їзд у країну від Управління прикордонної служби США. Кількість зустрічей на південно-західному кордоні США громадян з цих країн знизилася до рівнів січня 2021 року [79].

Цікавими у контексті нашого дослідження є дані 2020 року щодо міграції населення. Так, у світі було зареєстровано 280 958 644 мігрантів, що становить 3,7% населення світу. 26% світового населення мігрантів – 73 503 418 мільйонів – проживали в Америці, й це означає, що мігранти становили 7% від загальної кількості регіону населення цього року. Лише у 2023 році, до США мігрувало 1,253,991 осіб [79] (табл. 2.2).

Кількість мігрантів до США по країнам за 2023 р. [79]

№	Країна походження	Кількість людей	%
1	Мексика	434542	35%
2	Венесуела	221573	18%
3	Гондурас	129776	10%
4	Гватемала	110707	9%
5	Колумбія	86010	7%
6	Еквадор	51816	4%
7	Гаїті	45518	4%
8	Перу	39253	2%
9	Сальвадор	31430	2%
10	Інші	171366	14%

Для наочності, відобразимо ці дані графічно (рис. 2.3).

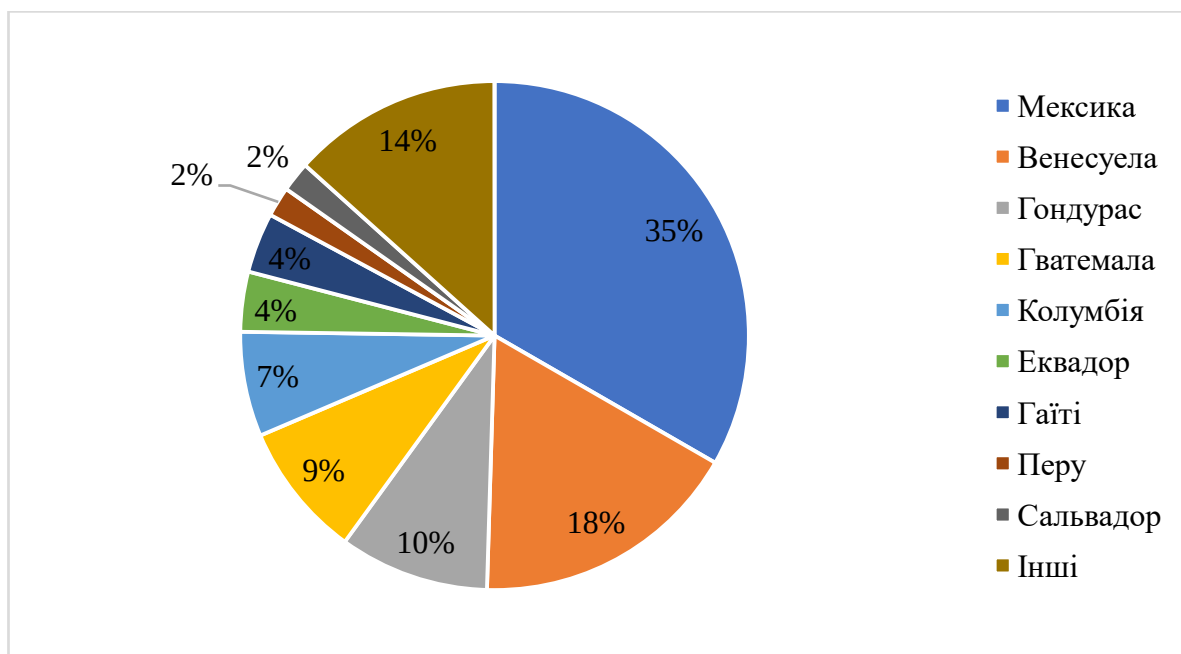

Рис. 2.3 Кількість мігрантів до США по країнам за 2023 р. [79]

Як бачимо із даних, найбільша кількість людей мігрувала до США із Мексики (434,542 або 35%), за нею слідує Венесуела (221,573 або 18%) і Гондурас (129,776 або 10%). Інші країни, такі як Гватемала, Колумбія, Еквадор, Гаїті, Перу та Сальвадор, мають меншу кількість осіб, але також є суттєвою. Загальна кількість осіб становить 1,253,991 осіб [79].

Розглянувши динаміку міграційних процесів в США, аналогічно як і у попередньому розділі, окреслимо й основні риси міграційної політики країни (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Основні характеристики моделі міграційної політики США

Міграційні програми	Термін	Основні спеціальності	Визнання освіти/сертифікація	Інші вимоги
1. Програма «Green card» на основі працевлаштування				
Робоча віза першого пріоритету	Статус постійного жителя	Тільки доказ видатних здібностей	Не Потребується	Петиція від роботодавця
Робоча віза другого пріоритету			Може потребувати	Пропозиція роботи, петиція від роботодавця
Робоча віза третього пріоритету			Потрібне	Пропозиція роботи, петиція від роботодавця
2. Програма «Diversity Immigrant Visa Program (лотерея Green Card)»				
	Термін	Відсутні		Надається до 55 000 імміграційних віз на рік
				Випуск зі школи або два роки досвіду роботи за останні 5 років
3. Програма «Green card» для біженців або для отримавших притулок				
	Статус постійного жителя	Не потрібно	Не потрібно	Фізичне знаходження в США не менше одного року
				Строгі вимоги до подачі заявки (з січня 2023 року)
4. Програма «Неімміграційна віза (NIV)»				
	Обмежений, можливість зміни статусу	Роботи, які потребують спеціальних навичок	Не потрібно	Пропозиція від роботодавця, організація витрат на оформлення документів

Продовження таблиці 2.3

Міграційні програми	Термін	Основні спеціальності	Визнання освіти/сертифікація	Інші вимоги
5. Програма «Возз'єднання сім'ї»				
	Необхідно отримати спонсорську допомогу	Спонсор має бути громадянином США		Вимоги для подружжя, неповнолітніх дітей, батьків, дорослих дітей, братів і сестер громадян США
6. Програма «Можливість отримання громадянства»				
	Через 5 років або 3 роки (залежно від статусу)	Відсутні	Не потрібно	Здача тесту, проживання в США не менше 5 років, для резидентів зі статусом LPR.
7. Програма «Адаптація мігрантів»				
				Участь у програмах для малозабезпечених (безкоштовні мовні курси, адаптаційні курси)

Таблиця складена автором за матеріалами:[46;79].

Як бачимо із таблиці 2.3, регулювання міграційних потоків у США засноване на цілях возз'єднання сімей, прийому кваліфікованих іммігрантів, захисту біженців та заохочення різноманітності у США [9]. Законодавчо в країні обмежено кількість потенційних іммігрантів. Відповідно до Закону про імміграцію та громадянство (Immigration and Nationality Act) встановлено річний ліміт 675 000 віз для іммігрантів. При цьому, обмеження не встановлюються на щорічний в'їзд подружжя громадян США, батьків та дітей віком до 21 року. Необхідно відзначити, що міграційні програми та умови адаптації мігрантів можуть різнитися залежно від штату [79].

Підсумовуючи, можна зазначити, що сучасний стан міграційних потоків у США характеризується складністю та динамічністю, зокрема через значний наплив мігрантів з різних регіонів світу. У 2022 році різко зросла кількість нелегальних в'їздів, особливо на сухопутному кордоні між Панамою та Колумбією. Збільшення міграційних потоків обумовлене наслідками пандемії COVID-19, економічною нестабільністю, політичною нестабільністю та екологічними проблемами в країнах походження мігрантів. Наряду із

нелегальною міграцією, спостерігається і зростання легальних міграційних потоків, наприклад, за програмою віз H2-B.

2.2 Азіатські, африканські та латино-американські держави у контексті міграційних процесів світу

Провівши аналіз сучасних тенденцій міграції у розвинутих країнах, для усестороннього дослідження, перейдемо до огляду міграційних процесів у країнах, які розвиваються. Дані популяції міжнародних мігрантів за регіонами показують, що Європа в даний час є найбільшим місцем призначення міжнародних мігрантів, нараховуючи 87 млн мігрантів (30,9% від усіх міжнародних мігрантів), за якою слідує Азія з 86 млн міжнародних мігрантів (30,5%). Північна Америка є місцем призначення для 59 млн міжнародних мігрантів (20,9%), за нею слідує Африка з 25 млн мігрантів (9%) [29].

За останні 15 років кількість міжнародних мігрантів у Латинській Америці та Карибському басейні більш ніж подвоїлася від приблизно 7 млн до 15 млн осіб, що характеризує цей регіон, як регіон із найвищим темпом зростання чисельності міжнародних мігрантів та місцем призначення – 5,3 % всіх міжнародних мігрантів. В Океанії проживає близько 9 млн. міжнародних мігрантів, або близько 3,3 % всіх мігрантів. Зростання числа міжнародних мігрантів, які проживають у кожному регіоні в період 2005-2023 років, відображено на рис. 2.4.

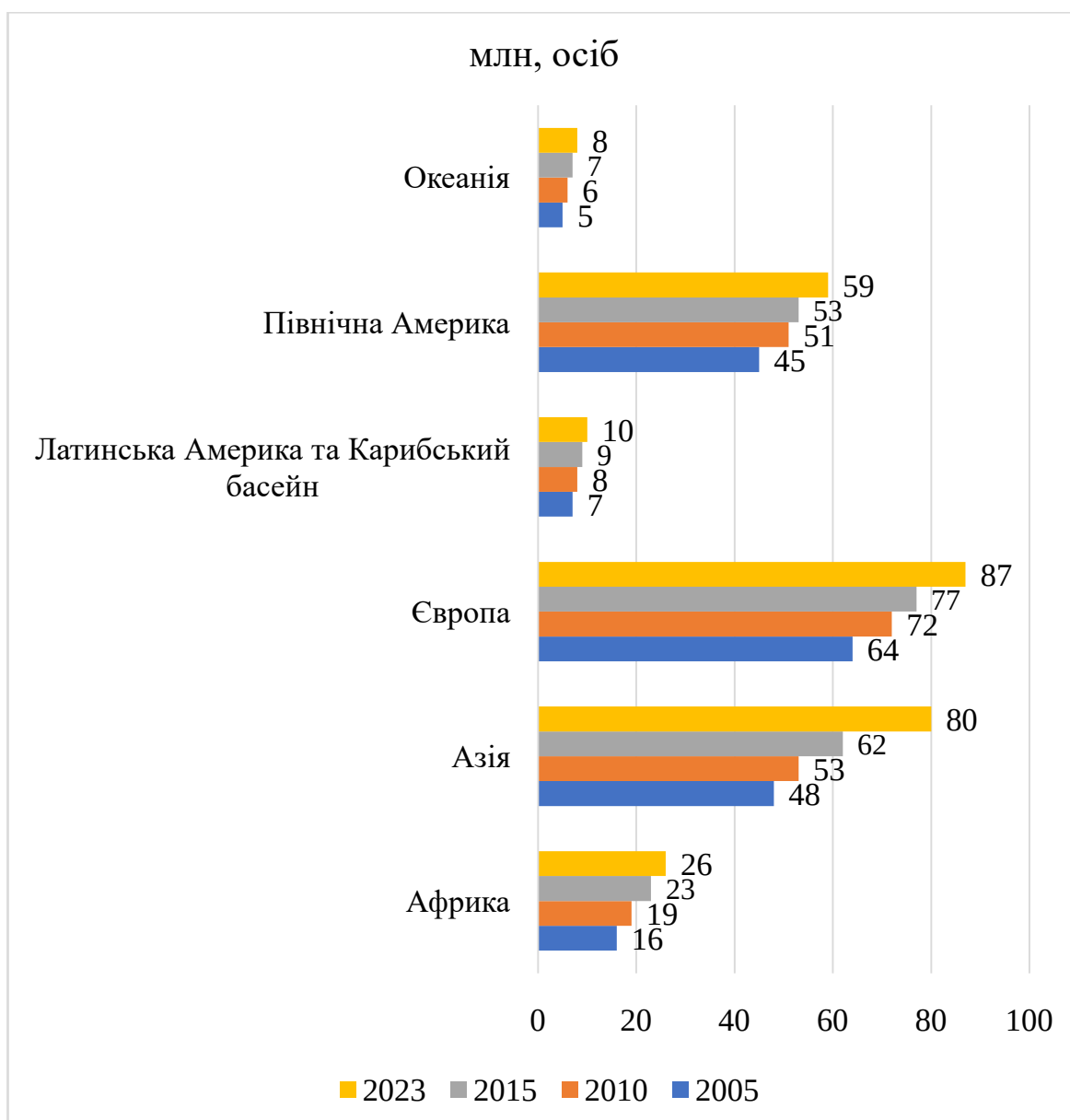

Рис. 2.4 Міжнародні мігранти за основними регіонами проживання, 2005–2023 роки (млн. осіб)

Джерело: складено автором на основі [29;60].

Згідно з даними рис. 2.4, що відображає кількість міжнародних мігрантів за основними регіонами проживання у період з 2005 по 2023 роки, спостерігається значне зростання міграційних потоків до розвинених країн порівняно з країнами, що розвиваються.

Оглянемо детальніше кожен із регіонів. Так, у 2023 році Азія, в якій проживає близько 4,6 млрд людей, була регіоном походження понад 40% усіх міжнародних мігрантів у світі (близько 115 млн. осіб). У тому ж році більше половини з них (69 млн осіб) проживали в інших країнах Азії, що є суттєвим

збільшенням порівняно з 2015 роком, коли, за оцінками, мігрантів усередині континенту налічувалося 61 млн осіб [29;60].

Варто відмітити, що з 1990 року кількість мігрантів неазіатського походження в Азії залишається на відносно низькому рівні. Найбільшу групу мігрантів, які прибули у регіон із країн поза Азією, становлять європейці. До них входять мігранти з європейської частини колишнього Радянського Союзу, які нині проживають у Центральній Азії. За той же період зросла кількість африканців, що становлять ще одну численну групу мігрантів у Азії.

Дві азіатські густонаселені країни – Індія та Китай є країнами походження абсолютної більшості мігрантів, які мешкають за кордоном. При цьому важливо зазначити, що така абсолютна більшість емігрантів є малою частиною всього населення Індії та Китаю. Мігранти з Китаю утворили четвертий найбільший контингент народжених за кордоном мігрантів у світі після Індії, Мексики та росії. Майже 2 млн емігрантів, що народилися в Китаї, проживали в США, які також були приймаючою країною для інших великих груп азіатських мігрантів з Індії, Філіппін та В'єтнаму. До інших країн походження великих груп мігрантів, які проживають за кордоном, відносяться Бангладеш та Сирійська Арабська Республіка [29;60].

У процеси міграції в Африці залучено велику кількість міжнародних мігрантів, що переміщуються як усередині регіону, так і за його межами. У 2023 році понад 21 млн африканців проживали в іншій африканській країні, що значно більше, ніж у 2015 році, коли, згідно з оцінками, в інших країнах регіону проживало близько 18 млн африканців. Число африканців, які проживають в інших регіонах, також виросло за той же період: з 17 млн. у 2015 році до більш ніж 19,5 млн. у 2023 році [29;60].

З 2000 року міжнародна міграція всередині африканського регіону значно зросла. А з 1990 року кількість африканських мігрантів, які проживають за межами регіону, збільшувалася більше ніж удвічі, причому зростання їхньої кількості в Європі є найбільш вираженим.

У 2023 році більшість мігрантів африканського походження, які живуть за межами регіону, проживали в Європі (11 млн осіб), Азії (майже 5 млн осіб) та Північній Америці (близько 3 млн осіб) [29;30].

Африканські країни з найбільшою кількістю емігрантів, як правило, знаходяться на півночі регіону. У 2023 році Єгипет був країною, найбільша кількість вихідців з якої проживала за кордоном, потім йде Марокко, Південний Судан, Судан, Сомалі та Алжир. Що стосується кількості іммігрантів, то Південна Африка залишається найбільш привабливою країною призначення в Африці, в якій проживають близько 2,9 млн. міжнародних мігрантів; однак це означає скорочення більш ніж на 9% за порівняно з 2015 роком, коли в країні було понад 3,2 млн. міжнародних мігрантів. Інші країни також із високою часткою іммігрантів у загальній чисельності населення, але не входять до провідної двадцятки, це Габон (19%), Екваторіальна Гвінея (16%), Сейшельські Острови (13%) та Лівія (12%) [70].

Головною особливістю регіону Латинської Америки та Карибського басейну є міграція до Північної Америки. У 2023 році понад 25 млн мігрантів здійснили подорож на північ і проживали в Північній Америці. Кількість вихідців з Латинської Америки та Карибського басейну значно зросла в Північній Америці з часом, оскільки згідно з оцінками в 1990 рр. їх налічувалося 10 млн осіб. Ще 5 млн мігрантів із цього регіону у 2023 році перебували в Європі. Хоча з 2015 року їхня кількість збільшилася незначно, порівняно з 1990 р., кількість мігрантів з Латинської Америки та Карибського басейну, які проживають у Європі, збільшилася більш ніж у чотири рази [70].

В інших регіонах, таких як Азія та Океанія, у 2023 році проживала відносно невелика кількість мігрантів з Латинської Америки та Карибського басейну – понад 400 000 та 200 000 мігрантів відповідно.

Загальна кількість мігрантів з інших регіонів, що мешкають у Латинській Америці та Карибському басейні, залишалася відносно незмінною протягом останніх 30 років, становлячи приблизно 3 млн осіб.

Вони включали в основному європейців (число яких трохи зменшилося за цей період) і північно-американців, кількість яких збільшилась.

У 2023 році кількість європейців та північно-американців, що живуть у Латинській Америці та Карибському басейні залишалось на рівні, відповідно, близько 1,4 млн і 1,2 млн осіб. Водночас близько 11 млн мігрантів у Латинській Америці та Карибському басейні прибули з інших країн регіону.

Поточна ситуація у Венесуелі вплинула на міграційні потоки в регіоні. Так, приблизно 5,6 млн. венесуельців залишили країну у 2022 році, і близько 85% з них (приблизно 4,6 млн осіб) переїхали до іншої країни Латинської Америки та Карибського басейну [70]. Переважна більшість мігрантів виїхали протягом останніх п'яти років [29].

Серед основних країн призначення венесуельських біженців мігрантів у регіоні фігурують Колумбія, Перу, Чилі, Еквадор та Бразилія [70]. Еміграція залишається важливою особливістю Латинської Америки та Карибського басейну. У 2023 році Мексика, у якої за кордоном проживало близько 11 млн громадян, як і раніше, залишалася країною регіону із найбільшою кількістю емігрантів. Мексика також посідає друге місце після Індії серед країн із найбільшими діаспорами у світі, при цьому більшість членів мексиканської діаспори проживають у Сполучених Штатах.

За Мексикою йде Боліваріанська Республіка Венесуела та Колумбія, відповідно, з більш ніж 5 млн. та 3 млн. емігрантів. Найбільшу кількість емігрантів у відсотковому відношенні до населення має Ямайка, за нею прямують Сальвадор та Боліваріанська Республіка Венесуела. У 2023 році в Аргентині проживали найбільші групи населення іноземного походження у регіоні (у складі більш ніж 2 млн мігрантів), які в основному були вихідцями із сусідніх країн, таких як Парагвай та Багатонаціональна Держава Болівія. Колумбія посідала друге місце за кількістю іммігрантів, за нею слідувала Чилі [29].

Отже азіатські, африканські та латиноамериканські держави відіграють важливу роль у глобальних міграційних процесах, що впливає на

демографічні та економічні зміни у цих регіонах. Азія є другим за величиною регіоном, що приймає міжнародних мігрантів, з 86 мільйонами осіб, багато з яких переміщуються в межах самого континенту. Африка характеризується значним внутрішнім міграційним рухом, де понад 21 мільйон африканців проживають в інших країнах Африки, а також зростанням числа мігрантів, що прямують до Європи. Латинська Америка демонструє найвищий темп зростання чисельності міжнародних мігрантів, особливо завдяки міграції до Північної Америки, причому головним джерелом мігрантів є Венесуела, через економічну і політичну кризу в країні.

2.3 Міграційні кризи та їх особливості

В останні десятиліття світова спільнота зіткнулася із новим глобальним викликом, наслідки якого однозначно оцінити складно – міграційна криза. Мова йдеться не лише про вимушену міграцію, пов'язану з масштабним притоком біженців у десятки країн, але й із добровільною трудовою міграцією, обсяги якої продовжують зростати. Разом з тим, міграція, як природний процес, що виник разом із появою людства, несе у собі як негативні наслідки, так і частково корисна для низки сфер країни-реципієнта. У контексті нашого дослідження, розглянемо найбільші світові міграційні кризи за останні роки, а саме Мексиканську кризу, Європейську кризу, пов'язану із Близьким Сходом та Африкою та Українську міграційну кризу.

Однією з найгостріших міграційних проблем у сучасному світі є ситуація на кордоні США та Мексики. Населення США стрімко зростає не тільки за рахунок народжуваності, але й завдяки процесу імміграції. Мексиканці є найчисельнішою групою серед іноземців, які проживають у США, становлячи, за станом на 2023 рік, 25% від загальної кількості народжених за межами США [77;79].

Незважаючи на протяжний і відносно захищений 2000-мильний американо-мексиканський кордон, щороку в США прибувають сотні тисяч

легальних мігрантів. Крім того, значну роль відіграє нелегальний в'їзд до країни – ще одна характерна особливість американо-мексиканських відносин, адже саме за кількістю нелегальних перетинів кордон Мексики та США є визнаним світовим «лідером». Контролювати переміщення нелегалів значно важче, тому більшість оцінок базуються на приблизних цифрах, які варіюються від 0,5 до 1,5 млн осіб. Потік нелегальних мігрантів супроводжується криміналізацією: наркаторгівлею, злочинами, безпорядками тощо. Все це негативно впливає на відносини між цими країнами [29;77].

Проблема нелегальної міграції у США має досить глибоку історію. До 1980-х років у США не було потреби вносити зміни, пов'язані із нелегальною міграцією, країна заохочувала в'їзд легальних мігрантів. Однак, пізніше, через зростання проблем, пов'язаних з нелегальною міграцією, особливо з Мексики, почали проводити реформи, спрямовані на вдосконалення міграційної політики. Так, у 1986 році в США був прийнятий «Закон про реформу та контроль над імміграцією», який мав обмежити потік нелегальної міграції до країни [77].

З часом у США з'являлися нові закони, спрямовані на обмеження нелегальної міграції. Під час президентства Барака Обами вирішення міграційної кризи на південному кордоні не було пріоритетним завданням, оскільки присутність США в Іраку та економічна криза були найбільш гострими проблемами того періоду. Адміністрація Барака Обами вела політику співпраці з Мексикою в економічних та міграційних питаннях. Спільними зусиллями двох країн велася боротьба з наркаторгівлею. Наприклад, у червні 2009 року був підписаний закон, який збільшив розмір бюджетної підтримки заходів, що вживала Мексика для боротьби з наркотиками. А в 2011 році Вашингтон додатково виділив 500 млн доларів у рамках фінансування згаданої «Ініціативи Мерида». Посилений обмін розвідувальною інформацією привів до арешту кількох мексиканських наркобаронів. Незважаючи на активну політичну, економічну та соціальну

співпрацю, Барак Обама приймав жорсткі заходи з боротьби з нелегальною міграцією: за час його керівництва з США було вислано майже 3 млн нелегальних іммігрантів, більшість з яких були мексиканці [64;66].

Дональд Трамп приділяв набагато більше уваги цій проблемі, вказував на неефективність міграційного законодавства та приймав різні заходи з боротьби з нелегальною міграцією з Мексики. Д. Трамп ототожнював потоки нелегальних мігрантів із порушенням безпеки країни, тому однією з найсерйозніших та радикальних заходів було будівництво стіни на кордоні США та Мексики. Згідно з аналізом даних Державного департаменту Вашингтона, кількість людей, які отримують візи для постійного в'їзду до США, зменшилася на 12% за перші два роки перебування Д. Трампа при владі [54].

Наступний президент, Джо Байден, скасував більшість заходів, прийнятих Д. Трампом у рамках обмеження імміграції, зокрема припинив будівництво стіни між Мексикою та США. Такі заходи призвели до ще більшого загострення кризи, що ознаменувалося низкою катастроф. У 2021 фінансовому році прикордонний патруль США здійснив понад 1,7 мільйона арештів мігрантів, які незаконно перетнули американо-мексиканський кордон, що є найвищим показником за всю історію[73].

Згідно з даними за останні роки, з 2011 до 2020 року, США прийняли в цілому майже 10,3 мільйона іммігрантів, з яких майже 1,5 мільйона (14,3%) були з Мексики, що більш ніж удвічі більше, ніж з будь-якої іншої країни. Таким чином, ця міграційний криза залишається однією із найбільш чисельних у сучасній світовій історії [29;77].

Першочергове значення економічних причин міграції підтверджується аналізом статистичних даних про трудову міграцію з Мексики до США. Вказується на те, що мігранти не тільки змінюють свій соціальний статус, але й рід діяльності. Відносно конкретних професійних і галузевих посад протягом трудової траєкторії (як послідовності трудових відносин протягом життя) можуть бути виявлені деякі статистично значущі закономірності.

Зміни у трудових відносинах між Мексикою і США слідує певним специфічним закономірностям. У разі поїздки з Мексики до США зайнятість у сільському господарстві фіксувалася лише вдвічі рідше, ніж очіувалося. З іншого боку, подальше працевлаштування відбувається значно частіше, ніж очіувалося, у секторі ручної праці або в сферах торгівлі, адміністрації та готелів-ресторанів, якщо попереднє працевлаштування мало місце в тій самій країні або в Мексиці. Таким чином, ми бачимо, що міграція, пов'язана з економічними причинами, часто сприяє зміні роду діяльності мігрантів.

Такий масовий вплив мігрантів з Мексики до США не міг не відобразитись на культурі. Крім популярності мексиканської кухні в Америці, яка, згідно з опитуваннями, користується популярністю у більшості населення країни, відбувається й популяризація мови. Так, іспанська мова, яка є офіційною в Мексиці, займає друге місце за популярністю в США після англійської, на ній говорить 13,4% населення [77;78;81].

Таким чином, міграція з Мексики до США впливає не лише на економічну, але й на політичну, соціальну та культурну сфери країни перебування.

Громадянська війна в Сирії, яка почалася у 2011 році і триває до сьогодні, призвела до серйозних наслідків для Європи, яка щорічно приймає величезну кількість біженців. Спочатку біженці прямували не лише до європейських країн, а й до Туреччини та Йорданії, але з часом ці країни не змогли справлятися з таким потоком. Сьогодні до Європи спрямовуються потоки вимушених мігрантів не лише з Сирії, але й з Афганістану, Північної Африки, зокрема з Лівії, де також триває громадянська війна, й навіть із країн, розташованих південніше Сахари [58, с.70].

У 2021 році стався міграційний вибух – за даними Євростату та ОЕСР, число біженців становило 1,3 мільйона осіб, з яких сирійці склали чверть усіх прибулих, афганці – майже 17%, іракці – 12% [30]. У 2016 році Євростат надав майже таку ж статистику біженців в Європі – близько 1,2 мільйона

осіб. Таким чином, можна говорити, що це явище має систематичний характер [30].

Основні причини, з яких вимушені переселенці спрямовуються саме до Європи, такі: соціальні виплати, які складають різні суми в залежності від країни. Наприклад, у Німеччині, яка є лідером з прийому біженців, виплати складають 340 євро на місяць. Окрім грошей, після оформлення документів на політичний притулок, мігранти отримують ряд можливостей: вони можуть легально працювати на території європейської держави; діти мігрантів можуть безкоштовно отримувати освіту, відвідувати мовні курси тощо [76].

Якщо уряди країн ЄС сприймають прийом біженців як обов'язок, визначений Конвенцією про статус біженців, прийнятою в ООН у 1951 році, то місцеве населення країн реагує неоднозначно. Однією з основних причин невдоволення громадян є загроза тероризму. Євростат зафіксував, що з 2015 по 2020 рік у країнах ЄС вихідці з Близького Сходу та Північної Африки здійснили 118 терактів, які призвели до загибелі 382 осіб. Як показує опитування Pew Research Center, криза біженців і загроза тероризму дуже тісно пов'язані між собою у свідомості багатьох європейців. У восьми з десяти опитаних європейських країн половина або більше вважають, що прибуваючі біженці підвищують ймовірність тероризму в їхній країні [29].

Окрім соціально-економічних проблем, багато дослідників вважають, що культурні протиріччя між біженцями та корінним населенням можуть призвести до серйозних наслідків. Однією з основних культурних відмінностей біженців є релігія. На сприйняття європейцями біженців частково впливає негативне ставлення до мусульман, які вже живуть у Європі. В Угорщині, Італії, Польщі та Греції більше шести з десяти заявили, що мають несприятливу думку про мусульман у їхній країні – думку, яку розділяє принаймні кожен четвертий у кожній опитаній країні [58,с.70].

Крім того, біженці не поспішають долучатися до європейської культури, що, ймовірно, пов'язано з мультикультуралізмом, прийнятим у Європі. Дослідники виділяють чотири моделі реакції приймаючої сторони на

мігрантів (повне виключення, диференційоване виключення (сегрегація), асиміляція та плюралізм) та чотири базові моделі адаптаційної стратегії, використовувані мігрантами (пасивна автаркія, агресивна автаркія, асиміляція, інтеграція). У ЄС діє плюралістична модель, яка дозволяє іммігрантам утворювати громади за етнічним принципом, говорити рідною мовою, зберігати свою культуру.

Таким чином, можна говорити, що європейцям важко прийняти масову міграцію. Причиною цього значною мірою є те, що вимушені мігранти не прагнуть пройти процес адаптації, вивчити мову, прийняти культурні особливості. Все це веде до побоювань, суспільство не виключає можливість зростання злочинності в ЄС і навіть великих міжетнічних конфліктів.

Міграційна криза, до якої Європа не була готова, призвела до розколу в суспільстві, в тому числі серед політичного керівництва країн. Так, у Німеччині, за даними TheGuardian, більше 10 тисяч людей, які прибули з 2015 року, за п'ять років опанували мову настільки, щоб вступити до навчальних закладів. За той же період більше половини прибулих мігрантів влаштувалися на роботу і почали сплачувати податки. Успішна інтеграція мігрантів, їх позитивний вплив на економіку країни, сприяли тому, що Ангела Меркель наполягала на продовженні прийому біженців. Однак, лідери інших країн, наприклад, прем'єр-міністр Угорщини Віктор Орбан, виступали проти прийому біженців, вказуючи на те, що користь для економіки не може переважити шкоду, яку завдають мігранти. Крім того, однією з причин виходу Великобританії з ЄС називають потоки мігрантів, які прибули до країни чисельністю понад 1 мільйон [50, с.221].

Таким чином, міграційна криза призвела до розколу в європейському суспільстві, а також до соціально-економічних проблем, які досі залишаються невирішеними. Значні зміни відбулися і в етнічному складі населення. Наприклад, у 2015 році на кожні 100 тисяч угорців припадало 1170 мігрантів [29;30]. Потоки біженців до Європи сьогодні є серйозним

викликом, внаслідок чого необхідно вживати заходів для вдосконалення міграційної політики.

Як вже було сказано вище, з 2015 року в ЄС йдуть розмови про міграційну кризу, яка спричинена притоком вимушених мігрантів з країн Близького Сходу та Північної Африки. Керівництво багатьох країн ЄС вжило заходів щодо посилення міграційної політики, які зменшили навантаження, але не вирішили проблему повністю. У 2022 році, у зв'язку з повномасштабним вторгненням росії в Україну, Європа знову масово почала приймати біженців.

Згідно з даними УВКБ ООН від 6 грудня 2022 року, в Європі було зареєстровано 7 832 493 біженців [29]. Серед країн ЄС найбільше біженців припадало на Польщу (понад 1,5 млн осіб на 6 грудня 2022 року). За даними Євростату, станом на серпень 2024 року, у країнах ЄС перебувають 4 263 195 людей із тимчасовим захистом [30]. Найбільше втікачів від війни в Україні прийняли такі країни ЄС (рис. 3.1)

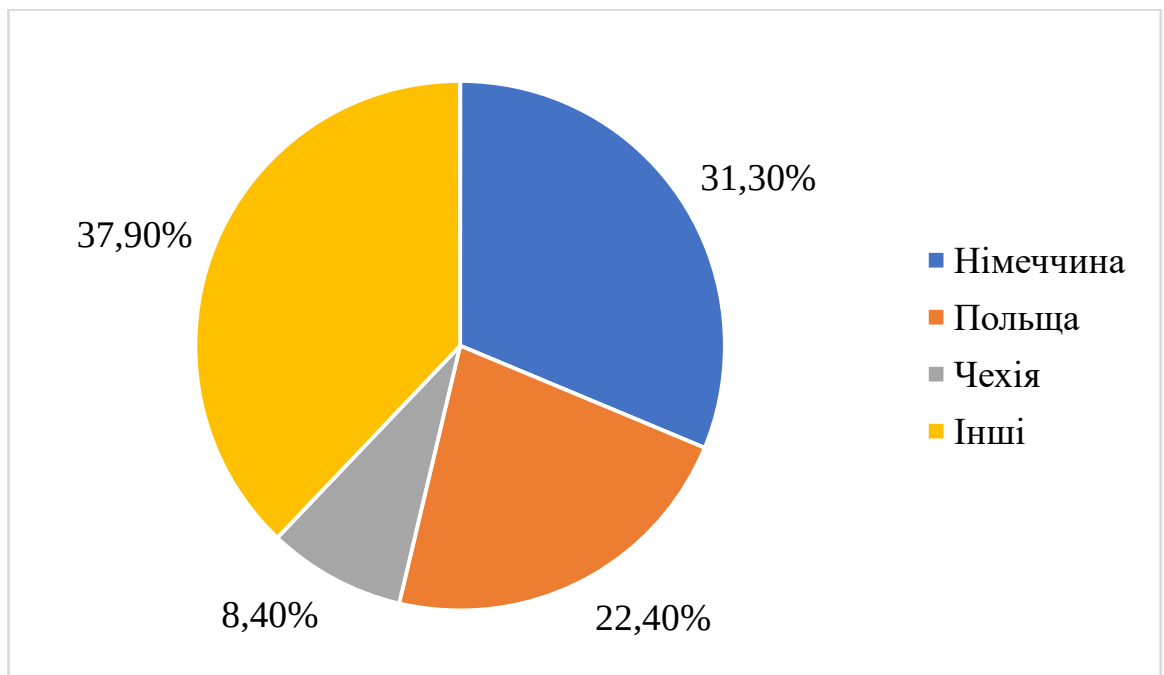

Рис. 3.1 Країни із найбільшою кількістю українських біженців, 2024 р.

[30]

Як бачимо із рис. 3.1, найбільшою країною, яка дала притулок українцям станом на 2024 р. є Німеччина (загальна кількість 1 332 515 людей,

або ж 31,3% від загальної кількості у ЄС), далі йде Польща (953 255, й відповідно 22,4%), й Чехія (356 405, або ж 8,4%) [29;30].

Найбільше за травень зросла кількість людей із тимчасовим захистом у таких країнах:

- Німеччині (+14 250; +1,1%);
- Чехії (+11 000; +3,2%);
- Румунії (+3 715; +2,4%) [29;30].

Водночас у трьох країнах ЄС кількість біженців зі статусом тимчасового захисту зменшилася:

- Франції (-1 005; -1,6%);
- Польщі (-675; -0,1%);
- Латвії (-15; -0,03%) [29;30].

Серед людей із тимчасовим захистом у ЄС, понад 98% становлять громадяни України. Дорослі жінки становлять 45,6% отримувачів тимчасового захисту в ЄС. Діти – 32,5%, а дорослі чоловіки – 21,9% [29;30].

Для того щоб регламентувати політику прийому біженців, Європейський парламент підняв питання про введення в дію Директиви про тимчасовий захист (2001 р.). Цей документ про «мінімальні стандарти надання тимчасового захисту у разі масового притоку переміщених осіб», що був розроблений в умовах масового прибуття біженців з колишньої Югославії до Німеччини в 1999 році. Прийняття директиви було необхідним у ситуації, що склалася, оскільки в короткі строки до країн ЄС прибували масові міграційні потоки, з якими неможливо впоратися в звичайних умовах. Цікаво, що до 2022 року Директива ні разу не була введена в дію, крім того, вона поширюється на всі країни ЄС, крім Данії [69].

Юридичне значення тимчасового захисту та статусу біженця різні. Якщо першу категорію українець може отримати одразу ж при перетині кордону, що дозволить йому направитися до будь-якої країни ЄС, то оформлення притулку – тривала процедура, яка може тривати кілька місяців і більше. Значною мірою міра Директиви спрощує роботу прикордонної служби та

частково розвантажує країни, що межують з Україною, дозволяючи використовувати їх лише як транзитну зону [60].

Однозначно оцінювати ставлення європейців до нового потоку біженців поки що рано, проте вже сьогодні можна говорити про деякі суперечності. В європейському суспільстві все частіше звучить думка про те, що до українських мігрантів ставляться більш толерантно, ніж до біженців з країн Близького Сходу та Північної Африки. Більш лояльне ставлення може пояснюватися тіснішою культурною ідентичністю, яка значно ближча між європейцями та українцями, ніж між іншими мігрантами в ЄС. Однак Європу очікує економічний спад, який може негативно позначитися не тільки на якості життя, але й на ставленні до мігрантів. Уже сьогодні в Польщі були прийняті заходи, що сприяють частковому зняттю біженців з утримання: там скоротили виплати полякам за розміщення українців, скасували безкоштовний проїзд, залишивши гарантовану допомогу лише найуразливішим категоріям. Таким чином, країни ЄС намагаються захистити свою економіку. Можливо, сьогоднішні вкладення з часом окупляться шляхом вкладення людського капіталу в економічний, соціальний та інший розвиток країни, але точних прогнозів на цей рахунок поки що немає [2].

Найсерйозніша небезпека, яка сьогодні називає в європейському суспільстві, заснована на нерівних правах і надто сильно диференційованому ставленні до мігрантів з різних країн, що може призвести до соціальних конфліктів, міжетнічного напруження. Поряд з цією проблемою все ще залишається питання про те, як довго ЄС зможе надавати економічну підтримку біженцям і до яких результатів для економіки це призведе [22;27].

У підсумку можна зазначити, що міграційні кризи останніх десятиліть демонструють складність і багатогранність цього явища, що охоплює як вимушену міграцію біженців, так і добровільну трудову міграцію. Особливості кожної кризи визначаються як економічними, так і соціально-політичними чинниками, зокрема, на прикладі США, Європи та нещодавньої міграції українців у зв'язку з повномасштабним вторгненням росії. У США

проблема нелегальної міграції з Мексики супроводжується соціально-економічними та кримінальними викликами. В Європі міграційні кризи, пов'язані з конфліктами на Близькому Сході та в Африці, а також з війною в Україні, викликали значні зміни в демографічному складі, соціальній політиці та безпеці.

Висновки до другого розділу

Отже, аналізуючи сучасні міграційні тенденції в ЄС у дослідженні, можна зробити висновок, що головними чинниками масової міграції є політичні та військові конфлікти, а також економічна нерівність. Зокрема, зростання кількості заяв на притулок у ЄС у 2023 році пов'язане з ескалацією воєнних конфліктів і зростанням геополітичної напруги в таких країнах, як Україна, Сирія, Афганістан тощо. Кожна країна-член ЄС створила свою законодавчу систему міграційної політики.

Ситуація з міграційними потоками в США на сьогодні є складною та мінливою, значною мірою через великий приплив мігрантів з різних частин світу. Причинами збільшення міграційних потоків стали наслідки пандемії COVID-19, економічна нестабільність, політичні кризи та екологічні проблеми в країнах, звідки походять мігранти.

Крім того у роботі виявлено, що другим за чисельністю регіоном, що приймає міжнародних мігрантів, нараховуючи 86 мільйонів осіб, значна частина яких переселяється в межах континенту є Азія. На відміну від неї, Африка відзначається насамперед активними внутрішніми міграційними потоками: понад 21 мільйон африканців проживають в інших африканських країнах, і зростає кількість тих, хто емігрує до Європи. Водночас Латинська Америка демонструє найшвидші темпи зростання міжнародної міграції, насамперед до Північної Америки, причому основним джерелом мігрантів є Венесуела, яка переживає економічну та політичну кризу.

Аналіз сучасних міграційних процесів у дослідженні показує, що геополітична ситуація, зокрема конфлікти, зміни клімату та економічні кризи, суттєво впливають на динаміку міжнародної міграції. За даними ООН,

кількість мігрантів у світі досягла рекордних 281 мільйона, що на 84% більше, ніж 30 років тому. Війна в Україні, сирійська криза і пандемія COVID-19 посилили потоки переміщення, викликавши гуманітарні кризи та навантаження на системи прийому.

РОЗДІЛ 3 ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СВІТОВИХ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

3.1 Перспективи розвитку міграційних процесів і вплив на них сучасної геополітичної ситуації

Перед світовою спільнотою на сьогодні постав один найсерйозніших викликів із часу завершення Другої світової війни, за рахунок сучасної геополітичної ситуації та проблем у сфері міграційних процесів. Останні події змусили аналітиків говорити про поворотний момент у світовій історії та розвиток глобального геополітичного середовища.

Напад росії на Україну та конфлікт між Ізраїлем і сектором Газа є найновішими проявами глибоких змін у глобальній системі, що розпочалися понад десять років тому. З того часу світ перейшов від двох десятиліть відносної стабільності до зростаючої непередбачуваності та нестабільності. Ця трансформація характеризується більш конкурентним і менш безпечним глобальним середовищем, системним суперництвом між світовими державами, багатополярним або «багатовузловим» міжнародним порядком, ослабленням багатосторонності та міжнародних інститутів, підвищенням крихкості держав, зростанням кількості насильницьких конфліктів, тероризмом, гібридними загрозами, економічними кризами, перетворенням енергетики на зброю, відсутністю продовольчої безпеки, зміною клімату та пандеміями.

Ці глобальні зміни також ставлять нові виклики перед державними системами управління міграційними процесами та міжнародним співробітництвом у цій сфері. Одночасне та взаємопосилююче виникнення вищезазначених факторів призвело до появи нових міграційних реалій у Європі, які характеризуються зростаючою мобільністю людей – добровільною і примусовою, регулярною і нерегульованою – а також зниженням передбачуваності масштабів, напрямків і моделей міжнародних

міграційних потоків. Очікується, що ці тенденції будуть і далі посилюватися, а міграція в різних її формах зростати, а не зменшуватися [].

Зростання міжнародної міграції в останні десятиліття, виникнення подій, що сприймаються як кризи, й підвищена громадська та політична увага можуть створити враження, що сучасна міграція фундаментально відрізняється від міграції попередніх періодів. Це враження посилюється через цілеспрямовану міграційну політику та громадські дебати, які розглядають міграцію і переселення негромадян як явища, що відхиляються від прерогативи окремої держави, домінуючої в існуючому світовому порядку. Однак попередній аналіз показує, що, незважаючи на важливі нововведення в сучасних міграційних процесах, існує також спадковість, яка простежується протягом десятиліть, а можливо, і століть. Сучасна міграція є новим, але водночас глибоко вкоріненим явищем. Вона відбувається не у вакуумі, а інтегрована у широкий спектр політичних, економічних, соціальних та культурних контекстів. Протягом більш ніж півстоліття міграційні дослідження та аналіз виявили низку факторів і рушійних сил, що впливають на міграцію як окремо, так і в сукупності у межах складних систем взаємозв'язків і взаємозалежностей [50, с.210].

Дослідження також показали, що навіть найкраще розуміння моделей і динаміки міграції не дозволяє точно спрогнозувати, що може статися з точки зору мобільності людей у найближчому майбутньому або в певному географічному регіоні. Багато чинників, а також раптові та часто непередбачувані події глибоко впливають на обсяги і напрямки міграційних потоків або викликають їх. Тим не менш, можливо передбачити довгострокові сценарії розвитку і основні рушійні сили міграції, які формують широку міграційну середу, в яку вбудовані короткострокові події.

Глобалізація суттєво вплинула на міграційні процеси, призвівши до безпрецедентного зростання кількості міжнародних мігрантів. За даними ООН, станом на 2024 р., 281 мільйон осіб проживає за межами країни свого народження або громадянства, що становить 3,6% світового населення. Це

свідчить про значне збільшення мобільності населення планети порівняно з попередніми періодами. Так, за останні три десятиліття кількість міжнародних мігрантів зросла на 84%, збільшившись з 152 мільйонів до 281 мільйона. Такий масштабний міграційний рух є безпрецедентним в історії людства [7;8].

Серед цих мігрантів 169 мільйонів є трудовими мігрантами, які привносять неоціненні навички і мотивацію в економіки приймаючих країн та щорічно надсилають майже 800 мільярдів доларів США у вигляді грошових переказів своїм сім'ям і в рідні країни [7;8].

Однак міграція має й інші аспекти. На сьогоднішній день налічується 117 мільйонів переміщених осіб як усередині країн, так і за їх межами – за останні три десятиліття ця цифра зросла більш ніж у п'ять разів. За даними Міжнародної організації з міграції (МОМ), лише у 2022 році майже 7 тисяч мігрантів загинули, намагаючись подолати небезпечні маршрути через пустелі чи океани. Часто їх обманюють особи, які займаються контрабандою мігрантів, а багато з них зазнають експлуатації і насильства з боку торговців людьми [23].

Більшість міграції є внутрірегіональною, тоді як міжрегіональна міграція здебільшого здійснюється з країн з низьким і середнім рівнем доходу до країн з високим рівнем доходу. Відповідно, близько 65% всіх мігрантів проживають у країнах з високим рівнем доходу, і ця тенденція, ймовірно, збережеться [16, с.20].

Останнє десятиліття продемонструвало високу міру непередбачуваності міграційних процесів, які піддаються впливу низки «чорних лебедів». Такі глобальні кризи, як Арабська весна, громадянська війна в Сирії, російська агресія проти України та пандемія COVID-19, стали каталізаторами масових переміщень населення. Зокрема, Сирійська криза, що розпочалася з мирних протестів у 2011 році, швидко переросла у масштабний гуманітарний катаклізм, спричинивши одну з найбільших хвиль біженців у сучасній історії.

Лише за кілька років кількість внутрішньо переміщених осіб (ВПЛ) та біженців зростає в десятки разів, перевищивши 10 мільйонів осіб [30].

Проміжок часу, що передував прибуттю потоків біженців до європейських країн, був набагато коротшим, ніж спостерігалось у разі попередніх хвиль біженців. Величезний масштаб і швидкість їх прибуття викликали безпрецедентну для того часу кризу на кордоні і кризу їх прийому. Створені в результаті механізми адміністративного аналізу та реагування виявилися недостатніми для своєчасного розуміння ситуації та прийняття відповідних заходів реагування.

Початок глобальної пандемії COVID-19 у березні 2020 року радикально змінив ландшафт міжнародної міграції. Масштабні обмеження на пересування, запроваджені майже у всіх країнах світу, призвели до безпрецедентного скорочення міжнародних поїздок. Згідно з даними МОП, у першій половині 2020 року кількість міжнародних поїздок скоротилася на 65%, що суттєво вплинуло на мобільність населення, зокрема трудових мігрантів [30].

За оцінками експертів, понад 160 мільйонів трудових мігрантів зіткнулися з обмеженнями на пересування, а близько 3 мільйонів опинилися у ситуації, коли не могли повернутися до місця свого звичайного проживання через карантинні заходи. Ці обмеження, у свою чергу, спричинили значне падіння світового ВВП у 2020 році, яке особливо гостро відчули країни глобального Півдня (Азії, Африці, Латинській Америці та Карибському басейні) [30]. Зменшення обсягів міграції призвело до скорочення грошових переказів, що негативно вплинуло на економіки багатьох країн, залежних від цих надходжень.

Пандемія COVID-19 продемонструвала, що глобальні здоров'язбережні кризи можуть мати далекосяжні наслідки для міжнародної міграції та глобальної економіки. Незважаючи на те, що вірусологи прогнозували можливість пандемії, масштабні обмеження на пересування та їхній вплив на міграційні процеси стали несподіванкою для багатьох.

Обидві події значною мірою вплинули на міграційні потоки, ставши серйозним випробуванням для адміністративних ресурсів постраждалих держав і виснаживши їхні можливості. Ці кризи продемонстрували, що навіть добре налагоджені системи можуть бути недостатньо підготовлені до масштабних і швидких змін.

Розглядаючи вплив сучасної геополітичної ситуації на розвиток міграційних процесів, варто відмітити, що війна в Україні стала каталізатором глибоких трансформацій у світовому порядку, розпочатих глобальною фінансовою кризою. Конфлікт підсилив геополітичну конкуренцію, дестабілізував держави та спричинив масштабні гуманітарні кризи. Наслідки війни відчуваються глобально: від продовольчої кризи в Африці до посилення енергетичної нестабільності. Війна в Україні – це не ізольована подія, а симптом глибоких змін у міжнародній системі.

Аналіз сучасних міграційних процесів демонструє тісний взаємозв'язок між забезпеченням продовольством, політичними потрясіннями та геополітичними інтересами держав. Події останніх десятиліть підтверджують, що дефіцит продовольства може бути потужним каталізатором масової міграції. Так, зростання цін на зернові, спричинене кліматичними явищами (наприклад, посухою Ель-Ніньо) та політичними факторами (наприклад, «арабська весна»), призвело до значного збільшення міграційних потоків.

Проте, міграція все частіше використовується як інструмент у гібридних війнах. Держави можуть свідомо провокувати міграційні кризи для дестабілізації супротивників або досягнення певних політичних цілей. Це виявляється у:

- маніпуляції міграційними потоками;
- підриві соціальної стабільності;
- дестабілізації політичних систем [21, с.20].

Таким чином, міграція перетворюється на багатовимірний феномен, який не лише є наслідком соціальних, економічних та політичних процесів,

але й сам по собі стає інструментом геополітичної боротьби. Ця тенденція вимагає розробки нових підходів до управління міграційними процесами, які б враховували як гуманітарні, так і безпекові аспекти.

Судячи з прогнозованого рівня народжуваності, до 2050 року населення світу досягне 9,1 мільярда людей. Такий розвиток подій переважно пов'язаний зі зниженням рівня смертності в глобальному масштабі і відбудеться, незважаючи на очікуване скорочення щорічних темпів зростання з 80 мільйонів до 48 мільйонів у період з 2020 року до 2050 року. У цей період всі країни світу зіткнуться з серйозними змінами у своїх демографічних профілях, проте сценарії розвитку значно відрізнятимуться залежно від регіону [30].

Згідно з прогнозами, до 2050 року загальна чисельність населення Африки збільшиться більш ніж на 75%, з 1,4 мільярда до 2,5 мільярда, а в Азії – на 12%, з 4,7 мільярда до 5,3 мільярда. Очікується, що загальна чисельність населення Європи скоротиться майже на 6% до 2050 року, з 744 мільйонів до 704 мільйонів людей [30].

Наразі 95% світового приросту населення відбувається в країнах глобального Півдня (Азії, Африці, Латинській Америці та Карибському басейні), і ця тенденція збережеться в майбутньому. На противагу цього, в 41 країні глобальної Півночі (Європа, США, Канада, розвинені країни Азії, Австралія та Нова Зеландія), вже спостерігається скорочення чисельності населення [23].

Зростає занепокоєння щодо впливу цієї тенденції на пропозицію робочої сили та системи соціального забезпечення, що завжди пов'язано з питанням про те, чи повинні ринки праці старіючих країн бути більш відкритими для імміграції. Однак не всі усвідомлюють, що демографічне старіння торкнеться і країн глобального Півдня. Сьогодні 60% всього населення у віці 60 років і старше проживає в країнах глобального Півдня, а до 2050 року ця частка, за прогнозами, збільшиться до 79%. За цей же період частка населення у віці 60

років і старше від загальної чисельності в цих країнах збільшиться з 8% до 20% [30]. Ці прогнози особливо важливі для міграційного дискурсу.

Необхідність фінансової підтримки літніх батьків та інших утриманців є одним з основних мотивів пошуку роботи мігрантами за кордоном. За відсутності повноцінних систем соціального і пенсійного забезпечення, доходи, які можуть бути отримані в країнах з високим рівнем життя, часто є єдиним варіантом забезпечення засобів до існування літніх членів сім'ї. Таким чином, старіння населення як у країнах з високим, так і з низьким рівнем доходу, ймовірно, посилить попит на еміграцію та імміграцію.

Загальновідомо, що причиною міграції є не бідність, а економічний і соціальний розвиток, який призводить до фундаментальних змін у суспільстві. Перехід від аграрного суспільства до індустріального або постіндустріального супроводжується зниженням дитячої смертності, збільшенням тривалості життя, підвищенням рівня освіти, але також і різким зниженням попиту на ручну працю в сільському господарстві. Однак у перехідний період країни, що розвиваються, намагаються створити достатні перспективи для зростаючої кількості молоді. Щоб побудувати для себе краще майбутнє, частина цього населення залишає свої домівки і переїжджає в економічні центри своїх країн або мігрує за кордон [25, с.90].

Протягом історії всі країни проходили через цей перехідний період, поки рівень народжуваності не знижувався, зростання населення не стабілізувалося, а тиск еміграції не починав слабшати. Сьогодні в країнах глобального Півдня спостерігається уповільнення народжуваності і зростання ВВП. Відповідно, у певний момент вони, ймовірно, перетворяться з країн еміграції в країни імміграції. Однак для завершення цього переходу знадобиться ще багато років. Недавні дослідження показують, що цей процес залежатиме не тільки від об'єктивних показників, таких як ВВП на душу населення, але і від більш суб'єктивного сприйняття майбутніх перспектив країни. Загальний позитивний погляд на майбутнє і перспективи кращого

життя в економічному, соціальному, політичному і культурному плані впливають на рішення про міграцію більше, ніж просто економічні показники [39, с.487].

Різниця в доходах між регіонами світу розглядається як ще один рушійний фактор міжнародної міграції. Вражаюче економічне зростання, що спостерігалось в багатьох країнах глобального Півдня за останні три десятиліття, також призвело до значного збільшення середнього доходу на душу населення в цих регіонах (рис. 3.2).

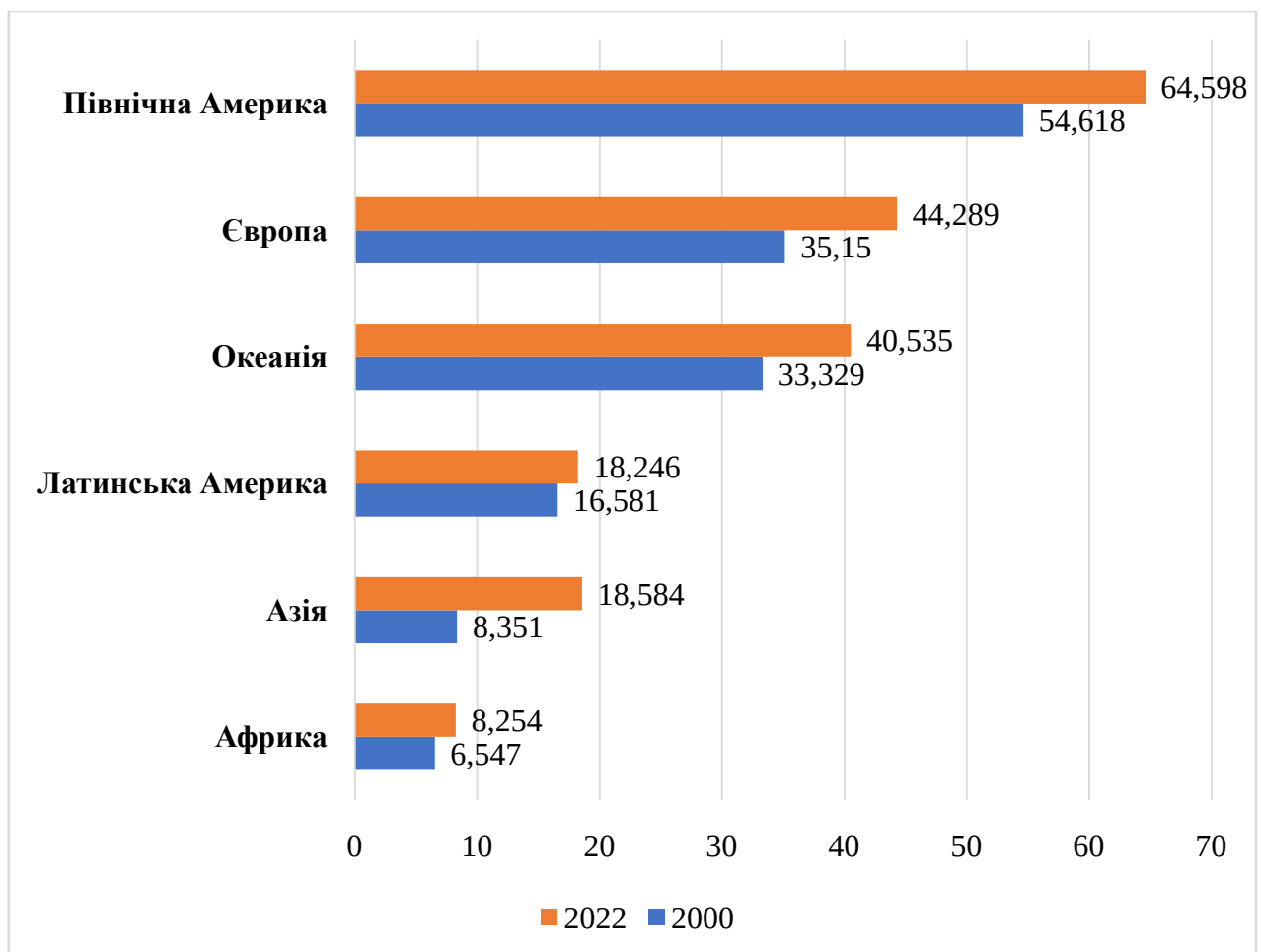

Рис. 3.2 Різниця в доходах за регіонами, 2000-2022 рр. [23;30]

Джерело: складено автором на основі[23;30].

Так, у період з 1990 по 2022 рік середній ВВП на душу населення в Африці зріс на 24,3%, а в Азії – на 106,5%. Незважаючи на це, середній ВВП на душу населення в Африці все ще становить лише 38,0% від світового

ВВП. ВВП Європи на душу населення вдвічі перевищує середній світовий показник і майже в п'ять разів вищий, ніж в Африці [23;30].

Незважаючи на економічне зростання в багатьох африканських країнах, розрив у доходах порівняно з Європою в абсолютному вираженні за останні тридцять років збільшився. У 2022 році ВВП на душу населення в Європі становив 44 289 євро і був на 9 139 євро вищим, ніж у 2000 році. ВВП на душу населення в Африці становив 8 254 євро, що на 1 707 євро вище, ніж у 2000 році [23;30].

Трудова міграція багато в чому обумовлена різницями в заробітній платі, і наведені вище цифри свідчать, що з точки зору відносних можливостей заробітку переїзд з більшості африканських, а також азіатських країн до Європи стає дедалі привабливішим. З огляду на згадану зростаючу потребу в догляді за літніми людьми в країнах глобального Півдня, значне зростання доходів і купівельної спроможності в Європі можна розглядати як основний структурний фактор при ухваленні рішень про міграцію, значення якого, ймовірно, зростатиме, незважаючи на економічне зростання в країнах глобального Півдня.

На основі отриманих у нашому дослідженні даних, проведемо кореляційний аналіз, що дозволить оцінити ступінь та напрям взаємозв'язку між показниками. Масив даних для аналізу буде включати наступні показники (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Вхідні дані для кореляційного аналізу

Блок	Показники	Позначення
Показники фінансової інтеграції	Загальна кількість мігрантів у світі, млн осіб (2024)	x1
	Трудові мігранти, млн осіб	x2
	Грошові перекази трудових мігрантів, млрд дол.	x3
	Внутрішньо переміщені особи, млн осіб	x4
	Міграція з України до ЄС, млн осіб	x5
Показники міжнародної міграції	Українці з тимчасовим захистом у ЄС, млн осіб	x6
	Грошові перекази в країни походження, млрд дол.	x7
	Міграційний потік до США, тис. осіб	x8

Джерело: складено автором на основі [23;26;30;69;79;90].

Кореляційний аналіз передбачає по собі розрахунок коефіцієнтів кореляції Пірсона між обраними змінними, що математично мають наступний вигляд:

$$r_{x_n x_m} = \frac{\sum_{i=1}^N (x_n - \bar{x}_n)(x_m - \bar{x}_m)}{\sqrt{\sum_{i=1}^N (x_n - \bar{x}_n)^2 \sum_{i=1}^N (x_m - \bar{x}_m)^2}} = \frac{\overline{x_n x_m} - \bar{x}_n \bar{x}_m}{\sqrt{(\overline{x_n^2} - \bar{x}_n^2)(\overline{x_m^2} - \bar{x}_m^2)}} \quad (3.1)$$

де x_n, x_m – значення n- та m- елемента вибірки

$\bar{x}_n, \bar{x}_m$ – вибіркові середні значення;

$\overline{x_n x_m}$ – середнє значення добутку $\bar{x}_n$ і $\bar{x}_m$;

$\overline{x_n^2}, \overline{x_m^2}$ – середнє значення квадратів ознак $\bar{x}_n$ і $\bar{x}_m$;

N – загальний об'єм вибірки

Отримане значення знаходиться в діапазоні від -1 до +1, де знак вказує на напрям зв'язку (прямий чи обернений), аблизькість до одиниці силу (від 0,7 вважається сильним зв'язок) [14].

Результати кореляційного аналізу представлено в таблиці 3.2.

Таблиця 3.2

Кореляційна матриця щодо виявлення закономірностей між міжнародною міграцією та фінансовою інтеграцією

	x1	x2	x3	x4	x5	x6	x7	x8
x1	1,0000	0,8801	0,9625	0,7980	0,0025	-0,7709	0,9882	-0,3484
x2	0,8801	1,0000	0,8644	0,9833	0,4361	-0,4404	0,8978	-0,5437
x3	0,9625	0,8644	1,0000	0,8198	0,0180	-0,7016	0,9493	-0,3276
x4	0,7980	0,9833	0,8198	1,0000	0,5426	-0,3023	0,8243	-0,5766
x5	0,0025	0,4361	0,0180	0,5426	1,0000	0,6047	0,1138	-0,7791
x6	-0,7709	-0,4404	-0,7016	-0,3023	0,6047	1,0000	-0,5422	-0,2354
x7	0,9882	0,8978	0,9493	0,8243	0,1138	-0,5422	1,0000	-0,4471
x8	-0,3484	-0,5437	-0,3276	-0,5766	-0,7791	-0,2354	-0,4471	1,0000

Джерело: складено автором на основі [23;26;30;69;79;90].

В результаті проведеного аналізу виявлено наступні закономірності:

- між міграційним потоком людей (x_7) та показниками фінансової інтеграції (x_1 , x_2 , x_3) не виявлено сильних лінійних закономірностей, що вказує на слабкий вплив фінансової інтеграції на міграційний потік;
- між особистими грошовими переказами мігрантів (x_8) та індексом фінансової глобалізації (x_1), а також курсами валют (x_5 , x_6) спостерігається сильна та пряма лінійна залежність. Це свідчить про те, що зростання фінансової глобалізації та змін у курсах валют сприяє збільшенню обсягу грошових переказів;
- натомість між грошовими переказами (x_8) та прямими іноземними інвестиціями (x_4) спостерігається обернена щільна залежність, що може вказувати на зниження інвестицій при збільшенні грошових переказів або навпаки.

Враховуючи проведений кореляційний аналіз, можна дійти наступного основного висновку: розмір міжнародної міграції неминуче швидко зростатиме і в майбутньому досягне безпрецедентного рівня. Також, важливим є те, що міграційні процеси є суттєво відмінними від простих механічних моделей витискання і тяжіння. На відміну від фізичних явищ, міграція є складною соціальною поведінкою, що формується під впливом множинних індивідуальних та колективних рішень, узятих у контексті конкретних соціокультурних, політичних та правових умов [38, с.78].

Відповідно до описаних вище рушійних сил і мегатенденцій та з урахуванням того, як вони можуть розвиватися у найближчі роки, ймовірний сценарій майбутньої міжнародної міграції можна окреслити наступним чином (табл. 3.3).

Ймовірні сценарії майбутньої міжнародної міграції

№	Назва сценарію	Характеристика
1	Зростання кількості міжнародних мігрантів	Частка міжнародних мігрантів залишається порівняно низькою щодо загальної чисельності світового населення. У зв'язку з прогнозованим зростанням населення до 2050 року абсолютна кількість міжнародних мігрантів збільшиться більш суттєво.
2	Внутрішньорегіональна міграція	Внутрішньорегіональна міграція набуває все більшого значення, у т.ч. на глобальному Півдні, але більшість потоків продовжує залишатися у межах і рухатися у напрямку пунктів призначення на глобальному Півночі.
3	Зростання легальної і трудової міграції	Легальна і трудова міграція зростають, слідуючи стійким тенденціям. Майбутні цифри, пов'язані з втечею, переміщенням і нерегульованою міграцією, залишаються невідомими. Виходячи з минулого досвіду, що конфлікти і нестабільність залишаються дуже актуальними рушійними силами вимушеної міграції, що призводить до постійного зростання кількості переміщених осіб всередині національних територій і за межами міжнародних кордонів. Конфлікти часто викликають раптове і масштабне прибуття людей до сусідніх з конфліктом країн, а також у регіони, розташовані далі за кордоном. Тенденція до зростаючого переміщення населення посилюється наслідками зміни клімату і деградації навколишнього середовища.
4	Міграція і геополітика	Міграція залишається центральним компонентом геополітики. З одного боку, зростання геополітично мотивованих конфліктів призводить до експоненціального зростання кількості переміщених осіб. З іншого боку, навмисне створення нерегульованих міграційних рухів залишається засобом гібридної агресії, яка регулярно використовується проти політичних противників у разі конфлікту.
5	Демографічні зміни і міграція	Демографічні зміни впливають на суспільства з високими, середніми і низькими доходами, і збільшують попит як на еміграцію, так і на імміграцію.
6	Різниця в доходах і міграція	Різниця в доходах між регіонами світу зберігається і навіть посилюється, а перспектива міграції між регіонами стає все більш привабливою.
7	Нестача робочої сили і міграція	Нестача робочої сили зачіпає все більше секторів економіки у старіючих суспільствах. Технічний прогрес не повністю компенсує втрати у робочій силі. Конкуренція за кваліфіковану і необхідну робочу силу серед країн з високим рівнем доходу і старіючим населенням стає жорсткою. Країни, що відстають у боротьбі за глобальні таланти, несуть відчутні економічні втрати і зростаючий тиск на свої системи соціального забезпечення.
8	Нові технології і міграція	Нові інструменти і поліпшення доступу до технологій, комунікацій і транспорту сприяють окремим міграційним проектам, але також сприяють «транснаціональному життю», відділяючи основні області людського існування і розвитку, такі як робота, навчання, взаємодія або спілкування, від їх просторових коренів.

9	Прийняття рішень про міграцію	Незважаючи на це, прийняття рішень і реалізація індивідуальних міграційних проектів як і раніше визначаються складними індивідуальними і колективними процесами прийняття рішень і залишаються невід'ємною частиною соціального контексту існуючих структур можливостей.
10	Вплив політики на міграцію	Політика буде мати значення і в майбутньому, але уряди і системи управління міграцією повинні мати справу із ситуаціями, які розвиваються швидше, мають більше впливу і переплітаються з широким спектром інших факторів і проблем, прямо або опосередковано впливаючи на мобільність і міграцію.

Джерело: складено автором на основі[38].

Отже, сучасні міграційні процеси характеризуються підвищеною динамічністю та комплексністю, що вимагає від державних органів адекватних адаптаційних заходів. З одного боку, гострі міграційні кризи потребують оперативних та скоординованих реакцій. З іншого боку, довгострокові тренди, такі як демографічні зміни та глобалізація ринків праці, вимагають стратегічного планування та інвестицій у розвиток людського капіталу.

Ефективне управління міграцією неможливе в умовах ізоляції. Міжнародне співробітництво є ключовим фактором для розробки спільних рішень та подолання спільних викликів. Співпраця має бути заснована на принципах взаємоповаги, довіри та спільних інтересів.

3.2 Рекомендації для України стосовно міграційних процесів

В умовах повномасштабної війни в Україні та вимушеної міграції населення, питання формування та відновлення трудового потенціалу України набуває критичної важливості. Зважаючи на значні втрати людських ресурсів та невизначені перспективи повернення частини вимушених переселенців, виникає необхідність проведення комплексного аналізу демографічних та соціально-економічних наслідків війни.

Одним з ключових питань є прогнозування масштабів повернення українців після відновлення миру. Невизначеність щодо тривалості

конфлікту та умов життя як в Україні, так і за кордоном ускладнює побудову точних прогнозів. Крім того, важливим фактором є рівень соціальної адаптації вимушених переселенців у країнах-реципієнтах, що може вплинути на їхнє рішення щодо повернення.

Інтеграція українських підприємств та працівників у глобальну економіку є ключовим фактором для стимулювання повернення громадян, які тимчасово виїхали за кордон. Сучасні тенденції свідчать про те, що рівень життя все більше залежить від конкурентоспроможності економіки, а не від доступу до дешевих ресурсів чи зовнішньої допомоги. Цей принцип справедливий як на макрорівні (для країни в цілому), так і на мікрорівні (для окремих працівників) [2;4].

Особливо гострою є потреба в кваліфікованих кадрах, попит на яких зростає швидкими темпами. Однак створення сприятливих умов для працевлаштування та розвитку професійних навичок не завжди є достатньою умовою для зменшення міграції. Дослідження показують, що саме висококваліфіковані фахівці найчастіше виїжджають за кордон у пошуках кращих перспектив або внаслідок невизначеності щодо майбутнього своєї країни[2;4].

Світова практика демонструє зростаючу тенденцію залучення старшого покоління до економічної активності. Цей процес зумовлений декількома факторами, серед яких демографічні зміни, продовження активного життя та необхідність передачі досвіду молодшим поколінням. Подовження трудового віку, сприяння зайнятості пенсіонерів у сферах, де їхні знання та досвід найбільш цінні, а також створення умов для безперервного навчання – все це є складовими сучасної політики зайнятості багатьох розвинених країн.

В Україні, особливо в умовах воєнних втрат та трудової міграції, питання залучення старшого покоління до економічної активності набуває особливої актуальності. Зменшення або навіть зняття вікових обмежень для працевлаштування на державній службі та в органах місцевого

самоврядування може стати одним із шляхів компенсації дефіциту молодих кадрів у певних секторах.

Повернення значної кількості українців на батьківщину в умовах масштабної економічної кризи, спричиненої військовими діями, вимагає детального аналізу потенційних наслідків для гуманітарної ситуації та ринку праці, який вже характеризується високим рівнем безробіття. Необхідно оцінити вплив повернення на попит на соціальні послуги, доступність житла, а також на конкуренцію за робочі місця [16, с.20].

Інвестиційна привабливість України значною мірою залежить від демографічних показників. Відсутність ефективної державної політики у сфері трудової міграції загострює проблему депопуляції та створює додаткові перешкоди для залучення інвестицій.

Для відновлення економіки та забезпечення сталого розвитку країни необхідно розробити та впровадити комплекс заходів, спрямованих на стимулювання народжуваності та повернення трудових мігрантів. Зокрема, пріоритетними мають бути такі напрями:

1. Демографічна політика: розробка та реалізація програм підтримки сімей з дітьми (зменшення податкового навантаження, виплати допомоги, надання пільг, фінансова підтримка при народженні дитини тощо).

2. Трудова міграція: створення сприятливих умов для повернення трудових мігрантів шляхом впровадження податкових стимулів (зниження податку на доходи фізичних осіб, єдиного соціального внеску), а також забезпечення доступу до якісних соціальних послуг і робочих місць.

3. Запровадження низьких податків на доходи фізичних осіб також може стати ефективним інструментом для залучення трудових ресурсів, особливо в умовах конкуренції з країнами Європейського Союзу. Однак, необхідно враховувати, що податкова політика має бути збалансованою та забезпечувати стабільність бюджету.

Залучення трудових мігрантів також може бути варіантом, хоча й дуже неоднозначним. Враховуючи географію сучасних міграційних потоків,

приплив робочої сили в Україну можна очікувати передусім з азійських країн-республік колишнього СРСР, а також країн, де нещодавно тривала війна (Сирія, Афганістан). Це вимагатиме готовності до соціокультурних та соціально-психологічних викликів, які, як показує досвід інших країн, мають значний конфліктний потенціал, що може нівелювати позитивний економічний ефект. Отже, питання залучення іммігрантів для повоєнної відбудови повинні бути збалансовані з питань безпеки та економічного розвитку.

Сучасна ситуація вимушеної еміграції українців є одним з найбільших викликів для безпеки країни на всіх рівнях, передусім демографічної, соціально-економічної та політичної. Незважаючи на складну ситуацію, можливі порівняно більш оптимістичні сценарії.

Виходячи з різних пропозицій, можна сформулювати три основні напрями політики України щодо повернення вимушених мігрантів:

- аналітично-комунікаційна робота;
- забезпечення базових потреб;
- впровадження заохочувальних стимулів для інвестицій та бізнесу.

Розглянемо детальніше кожен із напрямів. Так, аналітично-комунікаційна робота має стати фундаментом у процесі добровільного повернення вимушених мігрантів. Україні необхідно співпрацювати з іншими країнами і встановити ефективний зв'язок із мігрантами вже зараз, щоб реалізувати власні інтереси щодо повернення громадян.

Забезпечення базових потреб включає відновлення житла та соціальної інфраструктури, вирішення питань зайнятості та створення робочих місць з гідною оплатою праці. Впровадження заохочувальних стимулів для інвестицій та бізнесу, а також робота з діаспорою є важливими кроками у цьому напрямку.

Щодо підтримки з боку міжнародних партнерів України, доцільно активно застосовувати заходи так званої зворотної міграційної політики, що спрямована на надання іншого вектору міграційним рухам та вплив на

потенційних мігрантів. Відповідно до підходу MOM (2004), під зворотною міграцією розуміється пересування осіб, які повертаються в країну свого походження або місце постійного проживання після щонайменше річного перебування в іншій країні. Це повернення може бути добровільним або ні. У даному разі йдеться про реєміграцію, яка здійснюється за допомогою добровільної репатріації.

У міжнародній практиці механізми зворотної міграції можуть передбачати опосередковане стимулювання. У цьому випадку спеціальні державні програми відсутні або є тимчасовими, але реалізуються заходи підтримки зворотних мігрантів, у тому числі окремих соціокультурних або професійних груп. Цей підхід застосовується в деяких країнах Східної та Північної Європи (наприклад, в Угорщині, Польщі, Чехії, Фінляндії), а також у Японії, Перу, Бразилії.

До заходів стимулювання зворотної міграції також належить зовнішня допомога, яка надається країнами-партнерами, іншими розвинутими державами та міжнародними організаціями у формі фінансово-економічної та технічної підтримки. Однак, варто пам'ятати, що зовнішня допомога сама по собі не може вирішити проблеми економічної відсталості, безробіття та еміграції, проте вона здатна створити умови для необхідних суспільних змін. Вирішення еміграційного питання лежить на самій країні, що експортує населення. Якщо така країна не здійснить економічних заходів для забезпечення гідного рівня життя, ефект допомоги буде тимчасовим.

Іноземні інвестиції мають прямий ефект, якщо створюють робочі місця передусім в національних підприємствах і секторах. Непрямий вплив інвестицій здійснюється через стимулювання зростання і модернізацію всієї економіки, завдяки впровадженню нових технологій, організаційних і управлінських ноу-хау, підвищенню кваліфікації робочої сили і полегшенню доступу цих країн на світові ринки.

Рекомендації для уряду України включають низку кроків, спрямованих на повернення вимушених мігрантів на Батьківщину. По-перше, питання

повернення мігрантів слід розглядати виключно як обов'язок держави, а не як право чи бажання. По-друге, Українська держава, зокрема її вищі органи влади, мають взяти на себе відповідальність за те, що мільйони українців стали вимушеними емігрантами через неготовність захистити їх під час війни.

Для належної організації добровільного повернення в Україну всіх вимушених мігрантів необхідно підготувати та ухвалити нормативно-правовий документ. Проект цього документа повинен бути підготовлений Президентом України у співпраці з урядом і затверджений парламентом. Документ, який може бути названий «Національний План повернення на Батьківщину вимушених українських мігрантів», слід затвердити окремим законом. Це забезпечить стабільність його положень та обов'язковість виконання для всіх суб'єктів державно-правових відносин на території України.

Структура Національного Плану може включати кілька національних програм, таких як «Національна програма забезпечення житлом вимушених українських мігрантів», «Національна програма забезпечення працею вимушених українських мігрантів» та «Національна програма підтримки підприємництва вимушених українських мігрантів». Ухвалення Закону про затвердження Національного Плану гарантує стабільність його положень та обов'язковість виконання для всіх органів державної влади та місцевого самоврядування.

Реалізація цих рекомендацій сприятиме успішному поверненню українців додому та відновленню країни у повоєнний період. Залучення трудових ресурсів, підвищення кваліфікації працівників, створення сприятливих умов для життя та праці в Україні, а також підтримка з боку міжнародних партнерів сприятимуть розвитку країни та зниженню міграційних потоків.

На сьогодні, в умовах повномасштабної війни та вимушеної міграції населення, формування та відновлення трудового потенціалу України

набуває критичної важливості. Для ефективного вирішення цього питання необхідно розробити комплекс заходів, спрямованих на стимулювання повернення українських мігрантів та залучення кваліфікованих кадрів. Зокрема, важливо впровадити програми підтримки сімей з дітьми, створити сприятливі умови для повернення трудових мігрантів, зокрема через податкові стимули, забезпечити доступ до якісних соціальних послуг та робочих місць. Крім того, залучення старшого покоління до економічної активності та зменшення вікових обмежень для працевлаштування на державній службі можуть сприяти компенсації дефіциту молодих кадрів. Важливим є також залучення міжнародних партнерів для підтримки зворотної міграції та створення умов для економічного зростання, що забезпечить сталий розвиток країни в повоєнний період.

Висновки до третього розділу

Масштаби міжнародної міграції продовжать швидко зростати і в перспективі досягнуть небаченого рівня, що виявлено за допомогою кореляційного аналізу. Важливо також зазначити, що міграційні процеси значно відрізняються від простих механічних моделей "відштовхування" та "притягування". На відміну від фізичних явищ, міграція є складною формою соціальної поведінки, яка виникає під впливом багатьох індивідуальних і колективних рішень, прийнятих у специфічному соціокультурному, політичному та правовому контексті.

Для відновлення трудового потенціалу України в умовах війни важливо здійснити кілька кроків. По-перше, розробити демографічну політику для підтримки народжуваності. По-друге, створити умови для повернення мігрантів через податкові пільги та забезпечення доступу до якісних послуг і робочих місць. По-третє, інтегрувати старше покоління у трудову діяльність. Залучення міжнародної підтримки також буде важливим для стабільного відновлення економіки.

ВИСНОВКИ

Кваліфікаційна робота магістра була присвячена ґрунтовному дослідженні сучасного стану та перспективам розвитку міжнародних міграційних процесів світу. У результаті отриманих даних, можемо зробити наступні висновки:

1. Міжнародна міграція є складним і багатогранним явищем, яке суттєво впливає на соціально-економічний і культурний розвиток країн. Вона поділяється на внутрішню, що відбувається всередині однієї країни, та зовнішню (міжнародну), яка включає переміщення між державами. Внутрішня міграція, зазвичай викликана економічними, освітніми чи соціальними чинниками, змінює демографічний і економічний ландшафт регіонів. Зовнішня міграція, зокрема в умовах глобалізації, є результатом економічних можливостей, освітніх шансів, конфліктів чи переслідувань і має вплив як на країни-донори, так і на країни-реципієнти, формуючи нові соціальні та економічні виклики.

2. Концепція циркулюючої міграції висвітлює динамічний характер тимчасових міграційних процесів, які характеризуються регулярними переміщеннями осіб між країнами або регіонами з можливістю повернення на батьківщину. Дослідження різних країн, таких як Німеччина, Швеція, Італія, та держав Перської затоки, підкреслюють важливість циркулюючої міграції як ключового елемента сучасних міграційних систем, що створює вигоди як для мігрантів, так і для країн-реципієнтів і країн-джерел. Аналіз показує, що циркулююча міграція сприяє розвитку транскордонних зв'язків, економічним переказам і культурному обміну, проте вона також супроводжується численними викликами, такими як низькі заробітні плати, небезпечні умови праці, порушення прав працівників і соціальна дискримінація.

3. Методика дослідження міжнародних міграційних процесів охоплює комплекс теоретичних та емпіричних підходів, спрямованих на всебічний

аналіз і прогнозування міграційних явищ. Ця методика поєднує кількісні методи, такі як аналіз статистичних даних переписів населення, адміністративних звітів і спеціалізованих досліджень, з якісними методами, включаючи соціологічний аналіз інтеграційних процесів та причинно-наслідкових зв'язків у міграції. Основні кількісні показники включають абсолютні показники (чисельність прибулих, чисельність вибулих, сальдо міграції) і відносні показники (коефіцієнти прибуття, вибуття, міграційного обороту та ефективності міграції), які дозволяють оцінювати інтенсивність і структуру міграційних потоків. Якісні методи, такі як моделювання і аналіз соціальних мереж, сприяють глибшому розумінню мотивацій і умов, що впливають на міграційні рішення. Використання математичних і статистичних моделей дозволяє прогнозувати тенденції міграції і оцінювати їхні наслідки для демографічних, економічних і соціальних систем.

4. Аналіз динаміки міграційних процесів у Європейському Союзі показав складність і багатогранність цих явищ у контексті сучасних соціально-політичних і економічних умов. Ескалація збройних конфліктів, політичні кризи та економічні диспропорції в країнах походження є основними факторами, що стимулюють інтенсивний міграційний приплив до ЄС, якого спостерігається значне збільшення у 2023 році. Міграція має подвійний вплив на країни-члени ЄС: з одного боку, вона позитивно впливає на демографічну ситуацію, заповнюючи дефіцит робочої сили у певних секторах економіки, зокрема в трудомістких і менш престижних галузях; з іншого боку, вона супроводжується значними негативними наслідками, такими як погіршення внутрішнього ринку праці, збільшення витрат на соціальну підтримку мігрантів і загострення соціальної напруги.

5. Сучасний стан міграційних потоків у США характеризується як зростанням обсягів нелегальної, так і легальної міграції. Після епідемії COVID-19 та з огляду на економічні і політичні кризи в країнах походження, США стали притулком для величезної кількості мігрантів, що відображає глобальні тенденції і внутрішні політичні виклики. Значний приріст

мігрантів, особливо з Латинської Америки, пов'язаний з пошуками безпеки і економічних можливостей, а також із змінами в імміграційній політиці, такими як програма гуманітарної регуляризації. Крім того, збільшення кількості віз H2-B вказує на зростання потреби у робочій силі для некваліфікованих робітників. Поряд із зростанням нелегальної міграції, наявність легальних каналів міграції, таких як візи для працевлаштування і возз'єднання сімей, демонструє прагнення США зберегти баланс між контролем і прийомом іммігрантів. Це підкреслює складність управлінських підходів до міграції в умовах глобальних криз і швидких соціально-економічних змін.

6. Азія, Африка та Латинська Америка відіграють важливу роль у глобальних міграційних процесах. У 2023 році Азія була регіоном походження понад 40% всіх міжнародних мігрантів, що складає приблизно 115 мільйонів осіб, з яких більше половини (69 мільйонів) залишалися в межах континенту. Африка демонструє активний внутрішній міграційний рух, з понад 21 мільйоном африканців, що проживають в інших африканських країнах, а також зростання чисельності мігрантів в Європі та інших регіонах. Латинська Америка та Карибський басейн мають найвищий темп зростання чисельності міжнародних мігрантів, з понад 25 мільйонами осіб у Північній Америці та значним зростанням мігрантів у Європі, головним чином через економічну та політичну кризу у Венесуелі, що спонукала близько 4,6 мільйона венесуельців переїхати до інших країн регіону. Це вказує на те, що Азія, Африка та Латинська Америка суттєво впливають на глобальні міграційні тенденції. Азія, з величезною кількістю мігрантів, що залишаються в межах континенту, підкреслює важливість регіональних міграційних процесів. Африка, з активним внутрішнім переміщенням і зростанням міграції до Європи, вказує на зміни в міграційних потоках, які впливають на економічні і соціальні структури континенту. Латинська Америка, з її високими темпами зростання міграції, зокрема через венесуельську кризу, демонструє, як політичні та економічні

умови можуть швидко змінювати напрямки міграційних потоків, що впливає на демографічну ситуацію як у країнах походження, так і в країнах призначення.

7. Міграційні кризи, що спостерігалися в останні десятиліття, являють собою складне явище, що включає як вимушену, так і добровільну трудову міграцію. Найбільш відомими прикладами є криза на американо-мексиканському кордоні, європейська міграційна криза, зокрема пов'язана з конфліктами на Близькому Сході та в Африці, а також нещодавня українська міграційна криза. На американо-мексиканському кордоні проблема нелегальної міграції відзначається значними цифрами; лише у 2021 році прикордонний патруль США зафіксував понад 1,7 мільйона нелегальних перетинів кордону. В Європі з 2015 року спостерігається регулярний приплив біженців, особливо з Сирії, Афганістану та Північної Африки, що призводить до соціально-економічних та політичних змін. Наприклад, у 2021 році Європа прийняла близько 1,3 мільйона біженців, з яких значна частина – сирійці, афганці та іракці. Нещодавно українська міграційна криза, спричинена вторгненням росії в Україну, викликала нову хвилю біженців, зокрема у Польщу та Німеччину. Станом на серпень 2024 року, у ЄС перебуває понад 4,2 мільйона осіб з тимчасовим захистом, більшість з яких є українцями. Всі ці кризи підкреслюють різноманітність і масштаби сучасної міграції, а також потребу в адаптації політики для ефективного управління такими великими потоками населення.

8. Аналіз сучасних міграційних процесів демонструє, що сучасна геополітична ситуація, зокрема конфлікти, зміни клімату та глобальні економічні кризи, суттєво впливають на динаміку міжнародної міграції. Наразі, за даними ООН, кількість міжнародних мігрантів досягла 281 мільйона осіб, що є рекордним рівнем і зросла на 84% за останні 30 років. Війна в Україні, сирійська криза і пандемія COVID-19 стали каталізаторами масових переміщень населення, що виявилось у масштабних гуманітарних кризах і перевантаженні адміністративних систем прийому біженців.

Пандемія особливо вплинула на трудову міграцію, скоротивши міжнародні поїздки на 65% у першій половині 2020 року, що, своєю чергою, спричинило значне падіння світового ВВП і вплинуло на економіки країн глобального Півдня. Зокрема, зростання демографічного тиску і економічної нерівності між регіонами світу продовжують підвищувати привабливість еміграції з країн з низьким і середнім доходом до розвинутих країн.

9. Для успішного відновлення трудового потенціалу України в умовах війни та вимушеної міграції необхідно реалізувати три ключові рекомендації. По-перше, слід розробити та впровадити комплексну демографічну політику, що включає підтримку сімей з дітьми через фінансові виплати та податкові пільги, що може зменшити депопуляцію та сприяти підвищенню народжуваності. По-друге, потрібно створити сприятливі умови для повернення трудових мігрантів шляхом запровадження податкових стимулів та забезпечення доступу до якісних соціальних послуг і робочих місць, що допоможе зменшити міграційний тиск та забезпечити стабільність на ринку праці. По-третє, інтеграція старшого покоління у трудову діяльність, зокрема шляхом зняття вікових обмежень для держслужбовців, сприятиме заповненню дефіциту кадрів і використанню їхнього досвіду. Залучення міжнародних партнерів для підтримки цих заходів також є важливим для забезпечення економічного зростання та стабільності в повоєнний період.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Білорус О. Г. Транзитивні країни у світосистемі постіндустріального глобалізму (Частина 1). *Економічний часопис-XXI*. 2013. No 7–8 (1). С. 3–6. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/eccha-do_2013_7-8\(1\)_2](http://nbuv.gov.ua/UJRN/eccha-do_2013_7-8(1)_2). (дата звернення: 04.07.2024).
2. Геращенко В.А., Шевченко О.М. Сучасні тенденції міжнародної міграції робочої сили. *Сталий розвиток: виклики та загрози в умовах сучасних реалій : матеріали Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф., 15 черв. 2023 р. Полтава : Національний університет імені Юрія Кондратюка*. 2023. С. 256–257. URL: <http://reposit.nupp.edu.ua/handle/PoltNTU/13088> (дата звернення 25.07.2024)
3. Державна прикордонна служба України. Офіційний сайт. URL: <https://dpsu.gov.ua/> (дата звернення: 04.07.2024).
4. Дзеніс О.О., Шарко Н.Г. Міжнародна міграція робочої сили в сучасних умовах та її вплив на міграційну політику держави. *Економіка та суспільство*. 2022. № 37. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-37-> (дата звернення 25.07.2024)
5. Заремба Г. Р. Зовнішня міграція українців. Стан дослідження. Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики. 2014. Вип. 62. С. 39-45. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/stapttp_2014_62_77. (дата звернення: 04.07.2024).
6. Кібальник Л. О. Основні напрями гео економічних трансформацій в умовах світових фінансових криз. *Міжнародні відносини Серія «Економічні науки»*. 2014. No 4., с.50-55
7. Кількість біженців у секторі Гази. URL: <https://cutt.ly/VwR9Oo5g> (дата звернення: 04.07.2023).
8. Кількість українців та їх міграція через кордон. URL: <https://cutt.ly/jwR9IFoB> (дата звернення: 04.07.2024).
9. Короленко Н. В., Петросян А. А. Міжнародна міграція робочої сили: причини та наслідки. *Ефективна економіка*. 2021. No 1. URL:

<http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8515>. (дата звернення: 04.07.2024).

10. Короленко Н.В., Петросян А.А. Міжнародна міграція робочої сили: причини та наслідки. *Ефективна економіка*. 2021. №1. URL: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2021.1.85> (дата звернення 25.07.2024)

11. Кхасраві О. З. Поняття та підстави внутрішніх переміщень населення. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Юридичні науки*. 2016. № 3(1). С.154–157.

12. Левін Р., Яценко Г. Сприйняття життєвих цінностей українцями та іншими європейцями в контексті проблем інтеграції українських біженців у ЄС. *Економіка України*. 2022. № 10. С. 51-60. URL:<https://doi.org/10.15407/economyukr.2022.10.051>(дата звернення: 01.04.2024).

13. Лібанова Е. М. Вимушене переселення з Донбасу: масштаби та виклики для України (за матеріалами наукової доповіді на засіданні Президії НАН України 8 жовтня 2014 р.). *Вісник Національної академії наук України*. 2014. № 12. С. 15–24.

14. Логвинова М. Часопис соціально-економічної географії. *To the methodology of sociogeographical research of the internal displacement of the population*. 2019. Вип. 27. С. 20–27.

15. Логвинова М. О. Внутрішньо переміщені особи як категорія вимушених мігрантів: поняття та ознаки. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Географічні науки»*. 2019. № 11. С. 44–50.

16. Малиновська О. А. Внутрішня міграція та тимчасові переміщення в Україні в умовах політичних та соціально-економічних загроз: аналітична доповідь. *Соціальна політика*. 2024. № 17. С. 1–23. URL: http://old2.niss.gov.ua/content/articles/files/vnutrishnya_migratsia-45aa1.pdf (дата звернення: 01.04.2024).

17. Малиновська О. Мігранти, міграція та Українська держава: аналіз управління зовнішніми міграціями. Київ: Видавництво НАДУ, 2004. 236 с.
18. Малиновська О. Міграційна політика: глобальний контекст та українські реалії. Київ: НІСД, 2018. 472 с.
19. Малиновська О. Трудова міграція: соціальні наслідки та шляхи регулювання. Київ: НІСД, 2011. 40 с.
20. Мальчикова Д., Ковальова К., Лозова Л. Вимушена зміна зайнятості та основні потреби внутрішньо переміщених осіб внаслідок воєнного конфлікту на Сході України та анексії Криму. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Географічні науки»*. 2018. Вип. 8. С. 92–97.
21. Міграційні явища та процеси: поняття, методи, факти: довідник, 2-ге видання – доповнене і перероблене / У.Я. Садова, Р.Т. Теслюк, М.М. Біль, О.Т. Риндзак, О.П. Мульська та ін. ; ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України». Львів, 2018. 226 с. с. 113–123.
22. Міграція та соціально-політичні настрої під час повномасштабної війни росії проти України – дванадцята хвиля дослідження. Gradus. URL: https://gradus.app/documents/317/Gradus_EU_wave_12_UA.pdf (дата звернення: 01.04.2024)
23. Міжнародна організація з міграції. URL: http://www.ilo.org.ua/my_page/Conventions.aspx. (дата звернення 01.08.2024)
24. Міністерство соціальної політики України. URL: <https://www.msp.gov.ua/timeline> (дата звернення: 01.04.2024)
25. Немець Л. М., Гусєва Н. В., Логвинова М. О., Кандиба Ю. І., Ключко Л. В. Вимушені внутрішні міграції в Харківській області: структурно-динамічні та регіональні особливості. *Часопис соціально-економічної географії*. 2018. Вип. 25. С. 81–97.

26. Новікова О. Ф., Шамілева Л. Л. Мобілізація соціальних ресурсів внутрішньо переміщених осіб із промислових регіонів України на забезпечення розвитку територіальних громад. *Економіка промисловості*. 2016. № 4(76). С. 70–79.

27. Окупанти примусово вивезли до росії майже 40 тисяч українців. Верещук слово і діло. 27 березня 2022. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2022/03/27/novyna/bezpeka/okupanty-prymusovovyvezly-rosiyi-majzhe-40-tysyach-ukrayincziv-vereshhuk>(дата звернення: 01.04.2024)

28. Олефір В. І. Адміністративно-правове регулювання протидії нелегальної міграції та торгівлі людьми. Київ: Друкарня МВС України, 2004. 308 с.

29. Організація Об'єднаних Націй. URL: <http://www.un.org.ua> (дата звернення 01.08.2024)

30. Офіційний сайт Європейського союзу. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat>(дата звернення: 04.07.2024).

31. Панченко В. Г., Резнікова Н. В. Від протекціонізму до неопротекціонізму: нові виміри ліберального регулювання. *Міжнародна економічна політика* 2017. No 2 (27). URL: http://iepjournals.com/journals/27/2018_4_Panchenko_Reznikova.pdf(дата звернення: 04.07.2024).

32. Пирожков С. І. ред. 2008. Демографічний і трудовий потенціал. Вибрані наукові праці : у 2-х томах. Київ: нац. торг.-екон. ун-т, 2008. Т.1. 934 с.

33. Позняк О.В. ред. 2007. Міграційні процеси в Україні: сучасний стан і перспективи. Умань: СПД Сочінський, 2007. 276 с.

34. Прибиткова І. Просторова самоорганізація населення: теоретико-методологічні передумови дослідження. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2009. № 4. С. 84–98.

35. Прибиткова І. Сучасні міграційні процеси: теоретико-методологічні аспекти досліджень. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2009. № 1. С. 161–172.
36. Прибиткова І. Хроніки міграційних подій в Україні до і після розпаду СРСР. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2009. № 1. С. 41–77.
37. Рибаківський Л. Стадії міграційного процесу. *Міграція населення*. 2001. № 5. 125с.
38. Рибаківський Л. До уточнення поняття «міграція населення». *Соціологічні дослідження*. 2016. № 12. С.78–83.
39. Ручка А. Цінності та ціннісні зміни в новітній історії України. Інститут соціології НАН України. Українське суспільство: моніторинг соціальних змін. 30 років незалежності. 2021. Вип. 8 (22). С. 486-497
40. Рущенко І. Великий вихід українського народу (феномен переміщених осіб 2022 року). *Український соціум*. 2022. № 2(81). С. 155-168. URL: <https://doi.org/10.15407/socium.2022.02.155> (дата звернення: 01.04.2024)
41. Сааков В. ООН: У світі понад 100 мільйонів біженців і переміщених осіб. URL: <https://www.dw.com/uk/oon-u-sviti-ponad-100-millioniv-bizhentsiv-i-peremishchenykh-osib/a-62148777> (дата звернення: 04.07.2024).
42. Следь О. М. Вимушена міграція ознаки поведінки та фактори впливу. *Наукові праці ДонНТУ. Серія: економічна*. №1 (20), 2019. С. 1-9. [http://doi.org/10.31474/1680-0044-2019-1\(20\)-63-71](http://doi.org/10.31474/1680-0044-2019-1(20)-63-71)(дата звернення: 01.04.2024)
43. Супруновський А.І. Вимушена міграція українських громадян в умовах російського вторгнення в Україну. *Юридичний науковий електронний журнал*. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-7/115>(дата звернення: 01.04.2024)
44. Шиманська К. В. Геоеткономічні трансформації та їх зв'язок з економічним, соціальним та технічним розвитком країн та регіонів. *Ефективна економіка*. 2017. No 6. URL:

<http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5653>. (дата звернення: 04.07.2024).

45. Шиманська К. В. Детермінанти міжнародної міграції: інституційний підхід. *Соціально-трудові відносини: теорія та практика*. 2017. № 1 (13). С. 188

46. American immigration council. URL: <https://www.americanimmigrationcouncil.org/research/how-unitedstates-immigration-system-works> (дата звернення 01.08.2024)

47. Babar Z., Gardner A. Circular migration and the Gulf states Impact of Circular Migration on Human, Political and Civil Rights: A Global Perspective. Cham: Springer International Publishing, 2016. С. 45-62.

48. BAMF. URL: <https://www.bamf.de/DE/Themen/MigrationAufenthalt> (дата звернення 25.07.2024)

49. Beguy D., Bocquier P., Zulu E. M. Circular migration patterns and determinants in Nairobi slum settlements Demographic Research. 2010. Т. 23. С. 549-586.

50. Blachford D. R., Zhang B. Rethinking international migration of human capital and brain circulation: The case of Chinese Canadian academics *Journal of Studies in International Education*. 2024. Т. 18. №. 3. С. 202-222.

51. Castles Stephen, Mark J. Miller The Age of Migration. International Population Movements in the Modern World. *Fifth Edition*. NewYork: Guilford Press. 1993, p. 17

52. Constant A. F., Zimmermann K. F. Circular and repeat migration: counts of exits and years away from the host country Population Research and Policy Review. 2011. Т. 30. С. 495-515.

53. Conway D., Cohen J. H. Consequences of migration and remittances for Mexican transnational communities *Economic geography*. 1998. Т. 74. №. 1. С. 26-44.

54. Deframedia. URL:
<https://deframedia.blog.gov.uk/2022/12/19/seasonal-workers-visasfor-2023/> (дата
звернення 25.07.2024)
55. Docquier F., Lohest O., Marfouk A. Braindrain in developing
countries *The World Bank Economic Review*. 2007. Т. 21. №. 2. С. 193-218.
56. Docquier F., Rapoport H. Globalization, braindrain, and development
Journal of economic literature. 2012. Т. 50. №. 3. С. 681-730.
57. Dodani S., LaPorte R. E. Braindrain from developing countries: how
can braindrain be converted into wisdom gain? *Journal of the Royal society of
Medicine*. 2005. Т. 98. №. 11. С. 487-491.
58. Ette A., Witte N. Braindrain or brain circulation? Economic and non
economic factors driving the international migration of German citizens *The
Global Lives of German Migrants: Consequences of International Migration
Across the Life Course*. Cham: Springer International Publishing, 2021. С. 65-83
59. EU migration policy. URL:
<https://www.consilium.europa.eu/en/policies/eumigration-policy>. (дата звернення
25.07.2024)
60. Eurostat. Unmet Health Care Needs Statistics. URL:
https://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/index.php?title=Unmet_health_care_needs_statistics (дата звернення 25.07.2024)
61. Hugo G. Circular migration Bulletin of Indonesian economic studies.
1977. Т. 13. №. 3. С. 57-66.
62. Lazaridis G., Williams A. M. Editorial introduction: European
migration: flows, structures and regulation *International Journal of Population
Geography*. 2002. Т. 8. №. 2. С. 83-87.
63. Lee E. A Theory of Migration *Demography*. 1966. No 3. P. 47-57
64. Mihi Ramirez A., Sobierajc J., Garcia Rodriguez Y. Interaction of
emigration and immigration with foreign direct investment, international trade and
remittances. *Economics Discussion Papers*, 2019. №. 2019 63-68.

65. Moniruzzaman M., Walton Roberts M. Migration, debt and resource back wash: how sustainable is Bangladesh Gulf circular migration? *Migration and Development*. 2018. T. 7. №. 1. С. 85103.
66. Morokvasic M. 'Settled in mobility': Engendering postwall migration in Europe *Feminist review*. 2004. T. 77. №. 1. С. 725.
67. Pijpers R. International employment agencies and migrant flexiworkinananenlarged *European Union Journal of Ethnic and Migration Studies*. 2010. T. 36. №. 7. С. 1079-1097.
68. Ravenstein E.G. The Laws of Migration *Journal of the Statistical Society of London*, Vol. 48, No. 2. (June, 1885), pp. 167–235.
69. RefugeesandMigrants. URL: <https://refugeesmigrants.un.org/> (дата звернення 25.07.2024)
70. Shewale, R., Internet User Statisticsin 2023 (Global Demographics), August 21, 2023. URL: [https://www.demandsage.com/internet-user-statistics/#:~:text=Internetpercent20Userpercent20Statisticspercent202023percent20\(AT,haspercent20accesspercent20toppercent20thepercent20internet.](https://www.demandsage.com/internet-user-statistics/#:~:text=Internetpercent20Userpercent20Statisticspercent202023percent20(AT,haspercent20accesspercent20toppercent20thepercent20internet.) (дата звернення 25.07.2024)
71. Skeldon R. Going round in circles: Circular migration, poverty alleviation and marginality *International Migration*. 2012. T. 50. №. 3. С. 43-60.
72. Spindelegger, M., The Pacton migration and asylum and evolution of EU migration policy, in: European Court of Auditors, *ECA Journal* 02/23 – Migration policy and the EU, p. 98-101. URL: https://www.eca.europa.eu/ECAPublications/JOURNAL-2023-02/JOURNAL-2023-02_EN.pdf. (дата звернення 25.07.2024)
73. Statista, Number of flights Global Airline in dustry з 2004 to 2021, з forecasts until 2023. URL: <https://www.statista.com/statistics/564769/airline-industry-number-of-fl ights/>. (дата звернення 25.07.2024)
74. Triandafyllidou A. Circular migration: Introductory remarks Circular migration between Europe and its neighbourhood: Choice or necessity. 2013. С. 121.

75. Ukrainian Refugee Situation. Operational Data Portal, UNHCR. URL: https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine#_ga=2.97990875.531242494.1677847553-374881503.1677847553. (дата звернення 25.07.2024)
76. Ukrainian Refugee Situation. Regional Intentions Survey Results (3th & 4th Round), UNHCR. URL: <https://data.unhcr.org/en/dataviz/304?sv=54&geo=0>. (дата звернення 25.07.2024)
77. United Nations World Food Programme, Food Security and Emigration. Why people flee and the impact on family members left behind in El Salvador, Guatemala and Honduras, Research Report, September 2023. URL: https://www.icmpd.org/file/download/58952/file/ICMPD_Migration_Outlook_2023.pdf. (дата звернення 25.07.2024)
78. Uprety D. The impact of international trade on migration in developing countries *The Journal of International Trade & Economic Development*. 2017. T. 26. №. 8. С. 907-923.
79. USIMMIGRATION. URL: <https://www.us-immigration.com/usimmigration-guide-us-visas-and-us-immigration/> (дата звернення 01.08.2024)
80. Vadean F., Piracha M. Circular migration or permanent return: What determines different forms of migration? *Migration and culture. Emerald Group Publishing Limited*, 2010. T. 8. С. 467-495.
81. Vertovec S. Is circular migration the way for wardin global policy? *Around the globe*. 2006. T. 3. №. 2. С. 3844.